

EMN
European Migration Network
Európska migračná sieť

Skúsenosti s implementáciou smernice o dočasnej ochrane: výzvy a príklady dobrej praxe v roku 2023 – príspevok SR

Štúdia EMN – dotazníková forma
november 2023

MINISTERSTVO
VNÚTRA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Financované
Európskou úniou

EMN
European Migration Network
Európska migračná sieť

Štúdia bola spracovaná ako súčasť činností Európskej migračnej siete (European Migration Network – EMN), ktorá poskytuje aktuálne, objektívne, spoľahlivé a porovnateľné informácie o migrácii a azyle na podporu tvorby politik EÚ a jej členských štátov. Činnosť EMN financuje Európska únia (EÚ) a Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (MV SR).

Aktivity EMN sú zamerané na témy súvisiace s migráciou štátnych príslušníkov tretích krajín. Realizujú sa prostredníctvom národných kontaktných bodov v členských štátoch EMN (členské štáty EÚ okrem Dánska) a v pozorovateľských štátoch (Nórsko, Gruzínsko, Moldavsko, Ukrajina, Čierna Hora, Arménsko, Srbsko), v koordinácii s Európskou komisiou (EK), konkrétne Generálnym riaditeľstvom EK pre migráciu a vnútorné záležitosti.

Túto štúdiu zostavila Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM) Bratislava, ktorá je koordinátorom Národného kontaktného bodu EMN v Slovenskej republike (SR). Národný kontaktný bod EMN v SR tvorí Ministerstvo vnútra SR (Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru, migračný úrad, odbor zahraničných vecí a európskych záležitostí kancelárie ministra vnútra SR), Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR (Odbor medzinárodných vzťahov a európskych záležitostí), Štatistický úrad SR (Sekcia sociálnych štatistík a demografie) a IOM.

Táto štúdia – v dotazníkovej forme – bola vypracovaná s finančnou podporou Európskej únie. Názory uvedené v štúdii nemožno pokladať za oficiálne stanovisko Európskej únie. Rovnako nemusia predstavovať názory vlády Slovenskej republiky alebo IOM.

Spracovala: Natália Ulrichová

Otázky špecifikácie štúdie sú neoficiálnym prekladom z anglického jazyka.

Národný kontaktný bod Európskej migračnej siete v Slovenskej republike
Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM) – Úrad v SR
Adresa: Grösslingová 35, 811 09 Bratislava
E-mail: ncpslovakia@iom.int
Tel.: +421 2 52 62 33 35
Web: www.emn.sk, www.ec.europa.eu/emn

Predslov

Cieľom štúdie je získať prehľad o možnostiach riešenia rôznych životných situácií ľudí, ktorým bolo udelené dočasné útočisko (ďalej len odídenci), ako napr. prechod z dočasného útočiska na iný druh pobytu, cestovanie a presun v rámci EÚ a mimo EÚ, poskytovanie asistencie odídencom pri ich návrate alebo proces predlžovania dokladov po prvom roku od vypuknutia vojny.

Štúdia si dáva tiež za cieľ popísať hlavné výzvy, príklady dobrej praxe a zavedené alebo plánované opatrenia zabezpečenia práv odídencom podľa smernice o dočasnej ochrane¹. Patria medzi ne prístup k ubytovaniu, zdravotnej starostlivosti, vzdelávaniu, sociálnej pomoci a prístup na trh práce. Osobitná pozornosť je venovaná situácii zraniteľných skupín vrátane maloletých bez sprievodu (MBS) a problematike boja proti obchodovaniu s ľuďmi. Štúdia pokrýva primárne obdobie od januára do júla 2023.

Metodologicky je štúdia vypracovaná na základe dostupných informácií z verejných zdrojov, ako sú webové stránky napr. MV SR, MPSVR SR, MŠVVaŠ SR, MD SR a MZ SR, na základe analýzy relevantných zákonov, strategických dokumentov a informácií od expertov MV SR, ÚHCP P PZ, MÚ MV SR, MPSVR SR, MD SR, MŠVVaŠ SR a IOM. Štúdia nadväzuje aj na predchádzajúce výstupy Európskej migračnej siete (EMN) na túto tému².

Podkladom k vypracovaniu štúdie boli aj niektoré dáta a informácie zozbierané počas roka 2023 v rámci projektu „Posilnenie koordinácie pri inklúzii štátnych príslušníkov tretích krajín v Slovenskej republike“³, ktorý pre migračný úrad MV SR realizuje IOM v spolupráci s Generálnym riaditeľstvom Európskej komisie pre podporu štrukturálnych reforiem. V priebehu roka 2023 bolo vykonaných viac ako 35 pološtruktúrovaných kvalitatívnych rozhovorov s viac ako 25 partnermi zo štátnej správy (napr. MPSVR SR, MŠVVaŠ SR, MZ SR, MD SR, MV SR, Úrad vlády SR, Štátna školská inšpekcia, Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím, Slovenská akadémia vied), miestnej správy a samosprávy (napr. združenie samosprávnych krajov SK8, Únia miest, mesto Žilina, Košický samosprávny kraj, mesto Košice, Prešovský samosprávny kraj, mesto Prešov), mimovládnych a medzinárodných organizácií (napr. Mareena, Camp Žilina, Firemedical, IPčko, OZ Proti prúdu, Slovenský Červený kríž, Arcidiecézna charita Košice, Integračné centrum Košického samosprávneho kraja, nadácia Dedo, Slovensko-ukrajinské informačné centrum, WHO, IFRC) a iných inštitúcií (napr. základná škola Odborárska, Centrum vzdelávacích analýz, Centrum poradenstva a prevencie). Výsledky a výstupy projektu budú publikované v roku 2024.

Na základe dotazníkovej formy štúdií z členských a pozorovateľských štátov EMN vypracováva EK súhrnnú správu so zhrnutím hlavných zistení. Dotazníková forma štúdie za SR, ako aj súhrnná správa sú dostupné na webovej stránke slovenského Národného kontaktného bodu EMN www.emn.sk.

¹ Smernica 2001/55/ES z 20. 7. 2001 o minimálnych štandardoch na poskytovanie dočasnej ochrany v prípade hromadného prílevu vysídlených osôb a o opatreniach na podporu rovnováhy úsilia medzi členskými štátmi pri prijímaní takýchto osôb a znášaní z toho vyplývajúcich dôsledkov. Smernica o dočasnej ochrane sa transponovala do vnútroštátneho právneho poriadku SR v procese prijímania zákona o azyle v roku 2002. Pojem dočasná ochrana sa netransponoval doslovne a namiesto toho sa prijal názov tzv. dočasné útočisko.

² Napr. EMN Informy „Prístup k službám pre ľudí s udelenou dočasnou ochranou“ (2022) alebo „Opatrenia spojené s bývaním a ubytovaním ľudí s udelenou dočasnou ochranou“ (2022), dostupné na www.emn.sk (citované 12. 9. 2023).

³ Cieľom projektu je zvýšenie kapacity migračného úradu MV SR navrhovať a koordinovať integračnú politiku, prípadne vytvorenie iného mechanizmu koordinácie agendy migrácie a integrácie na Slovensku. Osobitná pozornosť sa venuje uľahčeniu inklúzie odídencom z Ukrajiny.

Zoznam skratiek

EK – Európska komisia
EMN (European Migration Network) – Európska migračná sieť
ES – Európske spoločenstvo
EUR – euro, eur
EÚ – Európska únia
IC – Informačné centrum
IFRC (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies) – Medzinárodná federácia Červeného kríža a Červeného polmesiaca
IOM (International Organization for Migration) – Medzinárodná organizácia pre migráciu
MBS – maloletý(i) bez sprievodu
MD SR – Ministerstvo dopravy Slovenskej republiky
MIC – Migračné informačné centrum IOM
MPSVR SR – Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
MŠVVaŠ SR – Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
MÚ MV SR – migračný úrad Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
MV SR – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
MZ SR – Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky
NIVAM – Národný inštitút vzdelávania a mládeže
OSCE – (Organization for Security and Co-operation in Europe) Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe
OSN – Organizácia spojených národov
OZ – občianske združenie
SR – Slovenská republika
ŠPÚ – Štátny pedagogický ústav
TPP (Temporary Protection Registration Platform) – Registračná platforma dočasného útočiska
UNICEF – Detský fond OSN
USA – Spojené štáty americké
ÚHCP P PZ – Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru
VÚC – vyšší územný celok
WHO (World Health Organization) – Svetová zdravotnícka organizácia
Z. z. – zbierka zákonov

Zhrnutie

Štúdia Európskej migračnej siete (EMN) „Skúsenosti s implementáciou smernice o dočasnej ochrane: výzvy a príklady dobrej praxe v roku 2023“ (The application of the Temporary Protection Directive: Challenges and good practices in 2023) bola vybraná na vypracovanie Riadiacim výborom EMN v rámci pracovného programu na rok 2023. Štúdia je za každý zúčastnený členský a pozorovateľský štát EMN vypracovaná na základe spoločnej špecifikácie – otázok uvedených v ďalšej časti textu. Z národných štúdií Európska komisia vypracuje spoločnú súhrnnú správu s hlavnými zisteniami.

Prvá kapitola štúdie opisuje právne postavenie odídencom a ich možnosti s ohľadom na pobyt alebo ďalší presun do iných krajín. V SR majú odídencom možnosť požiadať aj o iný druh pobytu za splnenia zákonom stanovených podmienok ako aj o medzinárodnú ochranu. Po získaní pobytu resp. podaní žiadosti o medzinárodnú ochranu ich dočasné útočisko zaniká. Jednou z hlavných výziev v tejto oblasti je monitorovanie pohybu osôb s udeleným dočasným útočiskom v rámci EÚ a mimo EÚ. SR čiastočne na tento účel využíva Registračnú platformu dočasného útočiska, avšak aj tá má svoje limity, ktoré sú bližšie opísané v prvej kapitole. Samotné vycestovanie z územia SR nemá vplyv na štatút dočasného útočiska. Táto kapitola takisto poskytuje viac informácií o návratoch odídencom na Ukrajinu, pričom SR v tejto oblasti neimplementuje žiadne podporné mechanizmy.

Dočasné útočisko je v SR udeľované na základe smernice o dočasnej ochrane, a to momentálne do 4. 3. 2024. Ak je to potrebné, nový doklad s predĺženou platnosťou si odídencom môžu opätovne vytlačiť na základe online formulára dostupného na stránke MV SR. Rovnako sa cez danú stránku dá overiť aj platnosť dokladu.

Druhá a najrozsiahlejšia kapitola štúdie sa venuje právam poskytovaným odídencom, na ktoré majú nárok na základe smernice o dočasnej ochrane, so špecifickým zreteľom na výzvy, príklady dobrej praxe a plánov do budúcnosti. Táto kapitola pokrýva primárne obdobie od januára do júla 2023, ak však ide o výzvy a opatrenia s presahom do minulosti alebo plánov do budúcnosti, takéto informácie sú v druhej kapitole takisto uvedené.

V kontexte výziev spojených s konfliktom na Ukrajine a s príchodom veľkého počtu odídencom z Ukrajiny je potrebné uviesť, že mnohé z výziev, ktoré uvádzame v jednotlivých kapitolách, sú v SR pretrvávajúce a týkajú sa všeobecne cudzincov (napr. neexistencia komplexného jazykového vzdelávania) alebo aj občanov SR (napr. nízka dostupnosť sociálneho bývania, nedostatok zdravotníckeho personálu, dlhé čakacie lehoty u lekárov, financovanie materiálneho a personálneho zabezpečenia v školách a pod.). Príchod odídencom z Ukrajiny tieto výzvy len prehĺbil resp. zvýraznil. Bližšie je problematika rozvedená v druhej kapitole v členení na oblasť bývania, prístupu na trh práce, poskytovania zdravotnej starostlivosti, prístupu k vzdelaniu a sociálnej podpore odídencom.

Tretia kapitola sa venuje zraniteľným skupinám so zreteľom na maloletých bez sprievodu. Najmä čo sa týka osôb so zdravotným znevýhodnením, existuje viacero výziev, ktoré je potrebné riešiť. V oblasti práce s maloletými bez sprievodu sa z dlhodobejšieho hľadiska SR nestretáva so žiadnymi významnými výzvami. Preventívne opatrenia, školenia, tréningy a ďalšie aktivity ako aj strategické plány do budúceho obdobia v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi, sú taktiež súčasťou tretej kapitoly.

Kapitola 1: Právne postavenie

Legálne cesty a prechod z dočasného útočiska na iné typy a formy pobytu alebo ochrany

1. **Môžu osoby s udeleným dočasným útočiskom vo vašom členskom štáte požiadať o iné typy povolení na pobyt/víza (napr. povolenie na pobyt na účel práce, zlúčenia rodiny, štúdia alebo iné účely)? Ak áno, uveďte, či ide o dodatočný štatút, alebo o alternatívu k dočasnej ochrane?**

Áno. Osoby s udeleným dočasným útočiskom majú možnosť požiadať o udelenie medzinárodnej ochrany, prípadne o udelenie akéhokoľvek druhu pobytu (prechodného, trvalého), na udelenie ktorého spĺňajú podmienky. V prípade SR ide o alternatívu k dočasnej ochrane, nejde o dodatočný štatút.

O pobyt na území SR však nemôžu požiadať úplne všetky osoby s udeleným dočasným útočiskom. Cudzinci, ktorí na vstup do SR/Schengenu potrebujú víza, takúto možnosť nemajú – ide napr. o rodinných príslušníkov občanov Ukrajiny – štátnych príslušníkov tretích krajín s vízovou povinnosťou, alebo tých vízových cudzincov, ktorí mali na Ukrajine pred vojnou udelený azyl alebo trvalý pobyt. Tieto osoby môžu zatiaľ v SR požiadať napr. o národné vízum v záujme SR alebo o tolerovaný pobyt, ak spĺňajú podmienky podľa zákona o pobyte cudzincov.

Možnosť cudzincov, ktorí na vstup do SR/Schengenu potrebujú víza a utiekli pred vojnou na Ukrajinu a nemôžu na území SR podať žiadosť o pobyt (ako je opísané vyššie), by mala byť riešená prostredníctvom pripravovanej novely zákona o pobyte cudzincov.

2. Ak ste odpovedali áno na otázku 1, sú zavedené nejaké osobitné postupy, znížené požiadavky, špecializované programy alebo podobné postupy na pomoc pri získavaní týchto povolení na pobyt/víza?

Osoby s udeleným dočasným útočiskom, ktoré môžu v SR podať žiadosť o pobyt, majú možnosť zjednodušeným spôsobom splniť požiadavku na vyššie overenie dokladu o bezúhonnosti, ktorý je jedným z potrebných dokladov k doloženiu žiadosti o pobyt. Okrem štandardného spôsobu získania dokladu o bezúhonnosti (t.j. vyžiadanie dokladu na Ukrajine aj s apostilou) majú občania Ukrajiny možnosť vytlačiť si doklad o bezúhonnosti cez online systém a dať si ho overiť na Veľvyslanectve Ukrajiny v SR.

Ostatné požiadavky zostávajú nezmenené.

3. Ak ste odpovedali áno na otázku 1, čo sa stane s dočasným útočiskom a/alebo s prístupom k právam/výhodám/podporám poskytovaným v rámci dočasného útočiska v prípade udelenia takéhoto povolenia na pobyt/víza?

Dočasné útočisko zaniká napríklad podaním žiadosti o udelenie azylu alebo o poskytnutie doplnkovej ochrany a udelením prechodného alebo trvalého pobytu v SR. Dočasné útočisko zanikne aj získaním azylu alebo doplnkovej ochrany v inom členskom štáte EÚ a získaním pobytu bez časového obmedzenia v inom štáte. S tým zároveň zanikajú všetky práva/výhody/podpora plynúce zo štatútu dočasného útočiska.

4. Aký postup uplatňuje váš členský štát, keď osoba, ktorá má nárok na dočasné útočisko, podá žiadosť o medzinárodnú ochranu? Ak a) sa už registrovala na dočasné útočisko, b) (zatiaľ) nebola registrovaná ako osoba s dočasným útočiskom.

- a) Podaním žiadosti o udelenie azylu alebo o poskytnutie doplnkovej ochrany sa konanie o poskytnutie dočasného útočiska zastaví, už poskytnuté dočasné útočisko zaniká.⁴ Vyhlásením cudzinca na príslušnom policajnom útvare o tom, že žiada o medzinárodnú ochranu (o udelenie azylu alebo poskytnutie doplnkovej ochrany) sa začne konanie o udelenie azylu.⁵
- b) Ak osoba nepožiadala o dočasné útočisko a ani jej nebolo poskytnuté, momentom podania žiadosti o medzinárodnú ochranu sa začne štandardné konanie o udelenie azylu.

5. Stretol sa váš členský štát s nejakými výzvami* v súvislosti s osobami, ktoré tvrdia, že utekajú pred vojnou na Ukrajine a na ktoré sa nevzťahuje rozsah dočasnej ochrany stanovený vykonávacím rozhodnutím Rady?

* Pri každej výzve prosím: a) opíšte, pre koho je to výzva; b) uveďte, prečo sa uvádza ako výzva, a c) uveďte zdroj tejto informácie.

Zo skúsenosti Migračného informačného centra IOM (MIC IOM)⁶, ktoré poskytuje právne/pracovné/sociálne poradenstvo občanom z krajín mimo EÚ, vrátane občanov Ukrajiny utekajúcich pred vojnou, za výzvu možno označiť napr.:

- Nemožnosť získať dočasné útočisko pre osoby, ktoré mali na Ukrajine pred vypuknutím vojny prechodný pobyt (napr. zahraniční študenti), toto sa ukázalo ako problém najmä v začiatkoch vojny, pri vysokom príleve utečencov.
- Komplikovanejší spôsob možnosti získania dočasného útočiska pre tých rodinných príslušníkov, ktorí nie sú presne stanovení smernicou o dočasnej ochrane (napr. starí rodičia, ktorí nie sú občania Ukrajiny), toto sa ukazovalo ako problém napr. v prípade, keď deti utekali so starými rodičmi – napr. občanmi Ruskej federácie, pričom rodičia detí ostali na Ukrajine.

6. Ak ste odpovedali áno na otázku 5, vysvetlite, ako sa tieto výzvy riešili a/alebo aké opravné prostriedky majú takéto osoby k dispozícii.

V prípade výziev identifikovaných IOM má cudzinec stále možnosť získať pobyt (ak spĺňa zákonom stanovené požiadavky), ale ide o komplikovanejší spôsob ako registrovanie dočasného útočiska.

Cestovanie do iných členských krajín EÚ a mimo EÚ

⁴ Podľa § 31 ods. 7 písm. d) a § 32 ods. 1 písm. c) zákona o azyle.

⁵ Podľa § 3 ods. 1 zákona o azyle.

⁶ www.mic.iom.sk, informácie od MIC IOM z 8. 8. 2023.

7. Aký je vo vašej členskej krajine mechanizmus, ak existuje, na sledovanie pohybu osôb s dočasným útočiskom, ktoré cestujú do (i) iných členských štátov a (ii) mimo EÚ?

- i) V Slovenskej republike je na tento účel v obmedzenej miere využívaná Registračná platforma dočasného útočiska (TPP). Do TPP sa však členské štáty zapájali postupne, zároveň je v TPP možné vidieť len posun do druhého štátu, ak má cudzinec v SR ešte stále platné dočasné útočisko a nevzdal sa ho ešte predtým, ako odcestoval. Ak sa osoba medzitým posunie do ďalšieho štátu a v SR dôjde k zániku dočasného útočiska, ďalej už nie je vidieť posun týchto osôb, lebo v TPP sa ich status na území SR stane neaktívny.

Iný (napr. špecificky národný) mechanizmus neexistuje, pri zbere informácií je len na dobrovoľnosti cudzincov, aké informácie poskytnú v rámci ich pohybu.

- ii) Neexistuje mechanizmus sledovania pohybu osôb s udeleným dočasným útočiskom okrem toho opísaného v bode i). Je len na dobrovoľnosti cudzincov, aké informácie poskytnú v rámci ich pohybu.

8. Čo sa stane s dočasným útočiskom a súvisiacimi benefitmi, keď osoba vycestuje mimo vášho členského štátu do (i) iného členského štátu* a (ii) mimo EÚ vrátane Ukrajiny?

Z pohľadu slovenskej legislatívy len samotné vycestovanie (do akéhokoľvek štátu, vrátane Ukrajiny) a bez získania napr. dočasného útočiska v inom členskom štáte nespôsobí zánik dočasného útočiska získaného v SR. Opustenie územia SR je však dôvodom na zastavenie konania o poskytnutie dočasného útočiska v prípade, ak dočasné útočisko ešte nebolo poskytnuté.⁷

9. Majú vnútroštátne orgány vo vašom členskom štáte vedomosti o nejakých výzvach*, s ktorými sa osoby s udeleným dočasným útočiskom stretávajú pri opätovnom vstupe do EÚ alebo do vášho členského štátu, konkrétne pri návrate z Ukrajiny alebo iných členských štátov? Ak áno, prečo sa to považuje za výzvu a podľa ktorého vnútroštátneho orgánu? Ako to riešil váš členský/pozorovateľský štát?

* Pri každej výzve prosím: a) opíšte, pre koho je to výzva; b) uveďte, prečo sa uvádza ako výzva, a c) uveďte zdroj tejto informácie.

Migračné informačné centrum IOM⁸, ktoré poskytuje právne/pracovné/sociálne poradenstvo občanom z krajín mimo EÚ vrátane občanov Ukrajiny utekajúcich pred vojnou, sa pri konzultáciách s klientmi stretlo s nasledovnými problémami, ktorým klienti čelili pri opätovnom vstupe do EÚ:

- Vzor dokladu o dočasnom útočisku vydávaný SR nie je v prílohe 22 Schengenskej príručky (Praktická príručka pre príslušníkov pohraničnej stráže)⁹ uvedený ako povolenie na pobyt, ktoré potvrdzuje legálnosť pobytu v schengenskom priestore. V súlade s tým mali niektorí klienti MIC IOM problémy s návratom do schengenského priestoru s dokladom o štatúte dočasného útočiska vydávaného SR (najmä ak nešlo o priamy let).
- Zákon o pobyte cudzincov nestanovuje povinnú prítomnosť podpisu a pečiatky na dokumente o štatúte dočasného útočiska, čo následne vyvoláva pochybnosti o pravosti dokumentu u štátnych orgánov iných krajín.
- Klienti MIC IOM s registrovaným dočasným útočiskom v SR mali v niektorých krajinách EÚ problémy, čo sa týka výpočtu 90 dní pobytu v Schengene. Podľa výkladu slovenských orgánov sa čas strávený v SR na základe dočasného útočiska nezapočítava do 90 dní bezvízového styku. V súčasnosti však neexistuje spoločná dohoda medzi členskými štátmi Schengenu o tomto výklade, preto sa niektorí klienti stretli s tým súvisiacimi problémami pri cestovaní do iných krajín EÚ.

Registračná platforma dočasného útočiska (TPP)

10. Ako a do akej miery vaša krajina využila TPP počas výskumného obdobia?

SR pravidelne poskytuje informácie do Registračnej platformy dočasného útočiska (Temporary Protection Registration Platform – TPP) a aktualizuje údaje o osobách, ktorým bolo poskytnuté dočasné útočisko na

⁷ Podľa § 31 ods. 7 písm. b) zákona o azyle.

⁸ www.mic.iom.sk, informácie od MIC IOM z 8. 8. 2023.

⁹ C(2022) 7591 final.

území SR. SR zároveň komunikuje s inými členskými štátmi ohľadom výmeny informácií o osobách, ktorým bolo poskytnuté dočasné útočisko.

11. Stretla sa vaša krajina s nejakými (i) výzvami a (ii) osvedčenými postupmi pri používaní TPP? Rozpracujte a uveďte, prečo sa to považuje za výzvu a podľa koho je to výzva/osvedčený postup.

ÚHCP P PZ¹⁰ ako zodpovedný orgán za registráciu dočasného útočiska v SR identifikoval nasledovné výzvy pri využívaní TPP:

- Chýbajú fotografie cudzincov, čo v praxi sťažuje jednoznačné stotožnenie, nakoľko existujú prípady, kde sú zhodné údaje o mene, priezvisku a dátume narodenia, nemusí vždy pomôcť ani údaj o doklade osoby, nakoľko osoba môže v každej krajine predložiť iný doklad.
- Po úmrtí cudzinca sa táto informácia do TPP neprenáša. SR navrhla správcovi TPP pridať nového atribútu, napr. DD, ktorý by priradil členský štát, ak cudzinec u nich zomrel, t.j. bol v danej krajine vystavený úmrtný list. Táto zmena však nebola realizovaná. V súčasnosti, keď cudzinec zomrie, príslušná krajina záznam vždy zmaže, ale iná krajina tam môže záznamy naďalej mať a nemusí vedieť o tom, že osoba zomrela.

MÚ MV SR¹¹ ako zodpovedný orgán v oblasti medzinárodnej ochrany v SR identifikoval nasledovné výzvy pri využívaní TPP:

- Zdlhávavé čakanie na odpovede s informáciami z ostatných členských štátov, niekedy aj niekoľko mesiacov.
- Spracovávanie podkladov o dočasnom útočisku pre dôvody zániku, nakoľko ide o časovo náročný proces a nie všetky informácie je možné získať jednoduchým stiahnutím tabuľky z TPP, ale je potrebné prejsť postupne prípad po prípade.

12. Nahráva vaša krajina do TPP totožnosť dospelých osôb sprevádzajúcich „odlúčené“ deti prichádzajúce z Ukrajiny a prípadne opatrovníkov určených na Ukrajinu pred odchodom?

Údaje k maloletým bez sprievodu (MBS) do TPP SR vkladá. Údaje o zákonných zástupcoch tiež. V prípade, že ide o rodinných príslušníkov, ktorí majú udelené dočasné útočisko, uvádza sa, že ide o sprevádzajúcu osobu a vzťah. Pokiaľ tam nie je príbuzenský vzťah, prepojenie s odlúčeným dieťaťom nie je uvedené.

Údaje z prvých mesiacov konfliktu v roku 2022 ešte pred vznikom TPP nie sú dostupné. SR sa snaží tieto staršie záznamy postupne aktualizovať, ak sa cudzinec opätovne preregistruje napr. pri zmene adresy pobytu.

Pomoc ľuďom, ktorí sa chcú vrátiť (späť) domov na Ukrajinu

13. Poskytuje váš členský štát podporu osobám s dočasným útočiskom, ktoré sa chcú vrátiť (späť) domov na Ukrajinu? Ak áno, rozveďte, prosím.

Ak sa osoba s udeleným dočasným útočiskom chce vrátiť späť na Ukrajinu, môže tak urobiť. Z pohľadu slovenskej legislatívy vycestovanie (do akéhokoľvek štátu, vrátane Ukrajiny) nespôsobí zánik dočasného útočiska získaného v SR.

V oblasti asistovaných dobrovoľných návratov sa rozšírila oprávnená cieľová skupina osôb, pre ktoré je možné návrat zrealizovať. Ide napr. o osoby prichádzajúce z Ukrajiny, nachádzajúce sa na území SR legálne (keďže legálnosť pobytu znamenala nespĺnenie podmienky nároku na asistovaný dobrovoľný návrat).

Žiadne iné podporné mechanizmy SR v tejto oblasti neimplementuje.

14. Zaznamenal váš členský štát nejaké trendy, pokiaľ ide o odlev osôb, ktorým sa poskytlo dočasné útočisko? Ak áno, rozveďte, prosím.

Nie.

Registrácia

¹⁰ Informácie ÚHCP P PZ zo 4. 9. 2023.

¹¹ Informácie MÚ MV SR z 8. 9. 2023.

15. Došlo v sledovanom období k nejakým významným legislatívnym, politickým alebo praktickým zmenám týkajúcim sa registrácie dočasného útočiska*? Ak nejaké boli, rozveďte, prosím.

V sledovanom období tejto štúdie nedošlo k žiadnym významným legislatívnym, politickým alebo praktickým zmenám, čo sa týka registrácie dočasného útočiska. Vzhľadom na klesajúci počet osôb prichádzajúcich z Ukrajiny boli postupne zatvárané veľkokapacitné centrá v rôznych častiach SR a registrácia dočasného útočiska prebieha už len na oddeleniach cudzineckej polície (okrem veľkokapacitného centra v Bratislave) v stanovených stránkových hodinách.

16. Aký bol použitý postup na predĺženie platnosti dokladov o dočasnom útočisku po prvom roku? Rozpracujte.

Dĺžka platnosti udeleného dočasného útočiska sa systémovo predlžuje pre všetky osoby, ktoré majú udelené dočasné útočisko na základe smernice o dočasnej ochrane, pričom uznesenie vlády SR č. 185 zo 16. 3. 2022 pokrýva automatické predĺženie poskytovania dočasného útočiska do 4. 3. 2024. Nový doklad s novou dĺžkou platnosti, preukazujúci dočasné útočisko na území Slovenskej republiky, si môžu štátni príslušníci, ktorých sa to týka, sami opätovne vytlačiť prostredníctvom [online formulára](#). Uvedená bezplatná elektronická služba slúži aj na overenie platnosti dokladu o udelení dočasného útočiska.

Do budúcnosti sa v prípade ukončenia poskytovania dočasného útočiska uvažuje o zjednodušení systému udeľovania pobytu, a to tým spôsobom, že ak by išlo napríklad o osoby s udeleným dočasným útočiskom, ktoré sú zamestnané alebo študujú, na základe účelu pobytu by sa systémovo preklapilo dočasné útočisko na daný druh pobytu.¹²

17. S akými výzvami** sa váš členský štát stretol v procese registrácie a ako sa riešili/plánovali riešiť počas výskumného obdobia? Existovali nejaké osvedčené postupy?

Ako výzvy z minulosti môžeme uviesť napr. veľký nápor odídcov a s tým súvisiaci nedostatok materiálnych a personálnych kapacít pri registrácii. V sledovanom období SR nezaznamenala výzvy s ohľadom na registráciu odídcov.

* Výskumné obdobie je od 1. 1. 2023 do 1. 7. 2023.

** Pri každej výzve prosím: a) opíšte, pre koho je to výzva; b) uveďte, prečo sa uvádza ako výzva, a c) uveďte zdroj tejto informácie.

KAPITOLA 2: PRÍSTUP K PRÁVAM STANOVENÝM V SMERNICI O DOČASNEJ OCHRANE

Ubytovanie¹³

18. Došlo počas výskumného obdobia k nejakým významným právnym, politickým alebo praktickým zmenám v prístupe k ubytovaniu pre osoby s udeleným dočasným útočiskom*? Ak nejaké boli, rozveďte, prosím. Plánujú sa nejaké zmeny v spôsobe zabezpečenia prístupu k vhodnému ubytovaniu alebo zabezpečeniu prostriedkov na získanie bývania?

Od začiatku vojny zabezpečovala SR ubytovanie pre osoby utekajúce z Ukrajiny vo všetkých formách od krátkodobého ubytovania (prenocovania) v stanových mestečkách pri hraniciach alebo v registračných centrách cez strednodobé ubytovanie v azylových centrách, štátnych ubytovacích zariadeniach alebo ubytovacích zariadeniach komerčných subjektov (fyzických a právnických osôb podnikajúcich podľa

¹² Informácie od ÚHCP P PZ z 18. 10. 2023.

¹³ Odpovede boli spracované na základe dát a informácií zozbieraných počas roka 2023 v rámci projektu „Posilnenie koordinácie pri inklúzii štátnych príslušníkov tretích krajín v Slovenskej republike“, ktorý pre migračný úrad MV SR realizuje IOM v spolupráci s Generálnym riaditeľstvom Európskej komisie pre podporu štrukturálnych reforiem. Výsledky a výstupy projektu zatiaľ neboli publikované (viac informácií v úvode). Odpovede boli konzultované aj s MD SR.

osobitného predpisu) až po dlhodobejšie riešenia (aj u súkromných ubytovateľov). V roku 2022 vláda SR schválila vyplácanie príspevku poskytovateľom ubytovania odídencom¹⁴.

V monitorovanom období sa predlžovala možnosť poskytovania príspevku a výška sumy príspevku. Podľa súčasných opatrení sa príspevok bude vyplácať do 31. 12. 2023.¹⁵

19. Aké boli hlavné výzvy** vo vašom členskom štáte pri poskytovaní prístupu k vhodnému ubytovaniu alebo prostriedkom na získanie bývania osobám s udeleným dočasným útočiskom počas výskumného obdobia? Ako sa tieto výzvy riešili/plánovali riešiť a existujú nejaké osvedčené postupy?

V monitorovanom období boli v oblasti poskytovania ubytovania identifikované nasledovné výzvy:

- Zabezpečenie dlhodobého ubytovania odídencom vzhľadom na pretrvávajúci konflikt.
- Nedostatok ubytovacích kapacít strednodobého a dlhodobého ubytovania.
- Nedostupnosť finančne dostupného sociálneho bývania.
- Neexistencia kontroly kvality poskytnutého ubytovania zo strany poskytovateľov (fyzické/právnické osoby), ako napr. kontrola zariadenia bytu, hygienického vybavenia, hluku, vlhkosti a iných zdravotne nevyhovujúcich vplyvov.
- Neexistencia kontroly profilu prenajímateľov ubytovania pre odídencom (v prípade poskytovania ubytovania u súkromných osôb) a s tým spojené riziko zneužitia/vykorisťovania najmä zraniteľných odídencom (napr. matky s deťmi, staršie osoby, zdravotne znevýhodnení).
- Nastavenie kontroly vykazovania ubytovania ubytovateľmi zo strany samosprávy.
- Zdieľanie štatistík o kapacitách ubytovania a ubytovaných odídencom.
- Nastavenie povinnosti odídencom hlásenia adresy pobytu pre zabezpečenie štatistík a plánovanie riešení ubytovania.
- Novelizácia platných zákonov – pre zvýšenie prehľadu o pobyte odídencom, ich zamestnanosti resp. pôsobení na Slovensku pre lepšie nastavovanie ďalších nástrojov pomoci a integrácie ako aj prípadnej ochrany zraniteľných skupín.
- Nedostatočná podpora motivácie odídencom k spoluúčasti na zodpovednosti pri zabezpečovaní vlastného ubytovania.

Riešenia/návrhy riešení:

- Vyplácanie príspevku pre poskytovateľov ubytovania (aktuálne vyplácanie príspevku do 31. 12. 2023), čím sa zabezpečil prístup aj k strednodobému, príp. dlhodobému ubytovaniu, najmä formou motivovania obyvateľov a poskytovateľov ubytovania sprístupniť svoje voľné kapacity bezplatne odídencom.
- Kontrolu splnenia podmienok na poskytnutie príspevku je oprávnená vykonávať obec. Boli zistené prípady nevykonávania kontroly splnenia podmienok na poskytnutie príspevku obcou v plnom rozsahu. V tejto súvislosti bolo navrhnuté, aby sa odídenc hlásil dvakrát do mesiaca. Takáto zmena by obmedzila vznik špekulácií u odídencom a vytvorila by také podmienky, ktoré by zamedzili zneužitiu príspevku. Predmetná legislatívna zmena zatiaľ nebola realizovaná.¹⁶
- Výstavba sociálneho nájomného bývania (nesúvisí však len so situáciou na Ukrajine, ale s celkovou situáciou na trhu s bývaním).

20. Zmenili sa tieto výzvy od počiatočného príchodu osôb s udeleným dočasným útočiskom v roku 2022?

V porovnaní s rokom 2022 a vzhľadom na stále pretrvávajúci konflikt sa výzvy zmenili z nutnosti riešenia akútnej potreby poskytnutia ubytovania pre množstvo prichádzajúcich ľudí na zabezpečenie dlhodobejšieho ubytovania pre tých, ktorí v SR zostali a pravdepodobne ostanú aj po skončení konfliktu, s čím súvisí najmä zabezpečenie dostatočných možností dostupného bývania. Takisto sa tiahlejšou výzvou ukázala absencia kontrolných mechanizmov či už kvality samotného poskytovaného ubytovania, ubytovateľov, alebo

¹⁴ Pozri viac aj Inform EMN Opatrenia spojené s bývaním a ubytovaním ľudí s udelenou dočasnou ochranou, dostupné na <https://www.emn.sk/sk/publikacie/informy-emn/item/701-opatrenia-spojene-s-byvanim-a-ubytovanim-ludi-s-udelenou-docasnou-ochranou-2022.html> (citované 10. 8. 2023). Zároveň boli tieto informácie zozbierané aj pri príprave Výročnej správy EMN o migrácii a azyle 2022, www.emn.sk

¹⁵ Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 178/2023 Z. z., ktorým sa mení nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 218/2022 Z. z. o poskytovaní príspevku za ubytovanie odídencov v znení neskorších predpisov; Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 179/2023 Z. z. o príspevku za poskytnutie ubytovania odídencom v súvislosti so situáciou na Ukrajine.

¹⁶ Správa o výsledku kontroly 2023 Najvyššieho kontrolného úradu SR: Systém poskytovania a uhrádzania finančných prostriedkov za ubytovanie odídencom z Ukrajiny, dostupné na <https://www.nku.gov.sk/documents/10157/265201/96945-0-146.pdf> (citované 11. 9. 2023).

vykazovania nároku na príspevok za ubytovanie. Za účelom zabezpečenia štatistík a plánovania riešenia ubytovania by bolo potrebné nastaviť povinnosť odídencom hlásenia adresy pobytu.¹⁷

* Výskumné obdobie je od 1. 1. 2023 do 1. 7. 2023.

** Pri každej výzve prosím: a) opíšte, pre koho je to výzva; b) uveďte, prečo sa uvádza ako výzva, a c) uveďte zdroj tejto informácie.

Pracovný trh¹⁸

EMN pripravuje Inform o integrácii osôb s udeleným dočasným útočiskom na trhu práce, ktorý túto tému podrobnejšie rozoberie a doplní zozbierané informácie¹⁹

21. Došlo počas výskumného obdobia k nejakým významným legislatívnym, politickým alebo praktickým zmenám týkajúcim sa prístupu osôb s udeleným dočasným útočiskom na trh práce (napr. pokiaľ ide o podmienky a postupy (samostatnej) zárobkovej činnosti, testy trhu práce, pracovné povolenia, prístup k regulovaným povolaniam, atď.)? Ak nejaké boli, rozveďte, prosím.

V sledovanom období nedošlo k významným zmenám politík alebo legislatívy, čo sa týka prístupu na trh práce odídencom z Ukrajiny. Naďalej platí, že v prípade zamestnania štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorému bolo poskytnuté dočasné útočisko, sa nevyžaduje potvrdenie o možnosti obsadenia voľného pracovného miesta, ktoré zodpovedá vysokokvalifikovanému zamestnaniu ani potvrdenie o možnosti obsadenia voľného pracovného miesta, ani povolenie na zamestnanie. Štátny príslušník tretej krajiny, ktorému bolo poskytnuté dočasné útočisko, však nemôže podnikáť.

Legislatívne zmeny, ktoré súviseli s príchodom odídencom z Ukrajiny a ich integráciou na trh práce vrátane opatrení súvisiacich s uznávaním odborných kvalifikácií, boli prijaté ešte v roku 2022 a sú opísané v iných výstupoch EMN.²⁰

22. S akými hlavnými výzvami** sa váš členský štát stretol (i) pri poskytovaní prístupu k (samostatnej) zárobkovej činnosti počas výskumného obdobia (napr. v súvislosti s vydávaním pracovných povolení, prístupom k regulovaným povolaniam a/alebo iným podmienkam) a (ii) pri poskytovaní opatrení na uľahčenie zamestnanosti a aktivácie na trhu práce, ako sú jazykové kurzy, odborná príprava alebo integračná pomoc pre dospelých, ktorým sa poskytlo dočasné útočisko?

Za sledované obdobie boli identifikované ako najväčšie výzvy nasledovné skutočnosti:

- V zmysle platnej legislatívy²¹ odídencom nepatria medzi oprávnené skupiny osôb, ktoré môžu byť zaradené do evidencie uchádzačov o zamestnanie a evidencie záujemcov o zamestnanie a využívať tak v plnom rozsahu služby poskytované úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len „úrad práce“) v tejto súvislosti. Z toho vyplýva, že s výnimkou informačných a poradenských služieb úradu práce neposkytujú odídencom služby zamestnanosti vrátane aktívnych opatrení na trhu práce, ktoré zahŕňajú aj individuálne kariérne poradenstvo²².
- Nemožnosť odídencom so štatútom dočasného útočiska podnikáť, resp. nutnosť získať prechodný pobyt na účel podnikania (alebo iný účel, ktorý popri plnení primárneho účelu pobytu umožňuje cudzincovi aj podnikáť), v prípade záujmu začať podnikáť a s tým súvisiaci zánik štatútu dočasného

¹⁷ Informácia od MD SR z 21. 8. 2023.

¹⁸ Odpovede boli spracované na základe dát a informácií zozbieraných počas roka 2023 v rámci projektu „Posilnenie koordinácie pri inklúzii štátnych príslušníkov tretích krajín v Slovenskej republike“, ktorý pre migračný úrad MV SR realizuje IOM v spolupráci s Generálnym riaditeľstvom Európskej komisie pre podporu štrukturálnych reforiem. Výsledky a výstupy projektu zatiaľ neboli publikované (viac informácií v úvode). Odpovede boli konzultované aj s MPSVR SR.

¹⁹ Dostupné na www.emn.sk

²⁰ Inform EMN Prístup k službám pre ľudí s udelenou dočasnou ochranou, dostupné na <https://www.emn.sk/sk/publikacie/informy-emn/item/702-pristup-k-sluzbam-pre-ludi-s-udelenou-docasnou-ochranou-2022.html> (citované 10. 8. 2023). Zároveň boli tieto informácie zozbierané aj pri príprave Výročnej správy EMN o migrácii a azyle 2022, www.emn.sk

²¹ Zákon č. 5/2004 o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

²² Ide napr. o odborné poradenské služby, ktoré sú zamerané na ovplyvňovanie rozhodovania a správania sa uchádzača o zamestnanie, vytváranie súladu medzi osobnostnými predpokladmi uchádzača o zamestnanie a požiadavkami na vykonávanie určitého zamestnania, sociálnu a pracovnú adaptáciu uchádzača o zamestnanie zisťovaním jeho osobnostných predpokladov, schopností a zhodnotením jeho kompetencií a vypracovaním individuálneho akčného plánu na podporu pracovného uplatnenia znevýhodneného uchádzača o zamestnanie.

útočiska a zároveň aj všetkých výhod z neho vyplývajúcich, ako sú všetky finančné a nefinančné dávky poskytované odídencom štátom alebo medzinárodnými organizáciami.²³

- Fenomén tzv. brain waste, keď odídeni v dôsledku ľahšej a rýchlejšej cesty k zamestnaniu prijali pozície s nižšou kvalifikáciou, ktoré nezodpovedajú ich vysokej kvalifikácii, s čím súvisí aj náročný proces uznávania vzdelania a kvalifikácie v SR²⁴.
- Nedostatok kapacít v predškolských zariadeniach, čo obmedzuje prístup na pracovný trh (viď aj časť vzdelávanie).
- Jazyková bariéra.

23. Ako sa tieto výzvy riešili/plánovali riešiť a existujú nejaké osvedčené postupy pri reakcii na výzvy?

* Výskumné obdobie je od 1. 1. 2023 do 1. 7. 2023

** Pri každej výzve prosím: a) opíšte, pre koho je to výzva; b) uveďte, prečo sa uvádza ako výzva, a c) uveďte zdroj tejto informácie.

Individuálne poradenstvo sa javí ako kľúčové opatrenie, ktoré by malo napomôcť zredukovať počet odídencom, ktorí pracujú výrazne pod úrovňou svojej kvalifikácie a zároveň celkovo napomôcť pri integrácii na pracovný trh.

Vzhľadom na legislatívny stav, poskytovanie individuálneho poradenstva zo strany štátu nie je možné a žiadne legislatívne zmeny ani nie sú plánované.

Individuálne poradenstvo sa kompenzuje v rámci národných projektov „Pomáhame odídencom – poradenstvo“ a „Pomáhame odídencom“, ktoré sú financované z Európskeho sociálneho fondu (trvanie projektov je od apríla 2022 do decembra 2023).

V rámci národného projektu „Pomáhame odídencom – poradenstvo“ poskytujú úrady práce odídencom služby „zamerané na poskytnutie základných informácií o slovenskom trhu práce so špecifickým zameraním na konkrétny región, v ktorom je poradenstvo poskytované“²⁵ v rozsahu najviac 9 hodín. Poradenstvo sa poskytuje osobne (odídenec má nárok na príspevok na cestu a stravu v sume 4,46 EUR za jedno stretnutie, najviac 13,38 EUR) alebo dištančne, formou telefonického alebo e-mailového poradenstva.

Národný projekt „Pomáhame odídencom“ pozostáva zo štyroch opatrení, v rámci ktorých sa podporuje vzdelávanie odídencom, ich mobilita, dobrovoľnícka činnosť a zapracovanie u zamestnávateľa.

Náročnosť procesov pri uznávaní vzdelania sa podarilo znížiť od júna 2022 zmenou legislatívy, keď sa prestalo vyžadovať vyššie overovanie dokladu o vzdelaní, potvrdenie o vysokej škole zo štátu mimo EÚ a umožnilo sa odídencom požiadať MŠVVaŠ SR o posúdenie a overenie dosiahnutého vzdelania v prípade, že nemôžu predložiť doklad o vzdelaní potvrdzujúci, že absolvovali vzdelávanie v štáte pôvodu. MŠVVaŠ SR nadviazalo spoluprácu s Ministerstvom vzdelávania a vedy Ukrajiny za účelom získavania potvrdenia o dosiahnutom vzdelaní na Ukrajine. V prípade, že odídenec z objektívnych príčin nie je schopný predložiť niektorý z požadovaných dokladov prikladaných k žiadosti o uznanie vzdelania, je možné ho nahradiť vlastnoručne podpísaným čestným vyhlásením o skutočnostiach, ktoré má tento doklad osvedčovať.²⁶

V oblasti individuálneho pracovného poradenstva je možné ako príklad dobrej praxe vyzdvihnúť aj projekt Migračného informačného centra (MIC), ktorý realizuje IOM od roku 2006. V SR predstavuje MIC prvé a doteraz jediné informačné centrum, ktoré na jednom mieste poskytuje cudzincom komplexné služby v oblasti právneho, sociálneho a pracovného poradenstva, ďalšieho vzdelávania, inklúzie na trh práce a podpory komunitného života cudzincov. V reakcii na vojnu na Ukrajine otvorilo MIC 6 nových pobočiek. Klienti tak môžu centrum fyzicky navštíviť a využiť služby osobného poradenstva vo všetkých regiónoch Slovenska. MIC v rámci pracovného poradenstva pomáha odídencom pri príprave životopisu, motivačného listu a orientácii na trhu práce. Odídeni tiež majú možnosť získať finančnú podporu na vzdelávanie, rekvalifikačné a jazykové kurzy. Osobitnej kategórii vysokokvalifikovaných odídencom poskytuje MIC tiež príspevky na profesijné uznanie vzdelania, uznanie kvalifikácie a absolvovanie dopĺňajúcej skúšky pre zdravotnícke povolania.²⁷

²³ Kľúčovou sa javí najmä strata príspevku na ubytovanie. Hoci príspevok na ubytovanie nie je v SR vyplácaný priamo odídencom, ale fyzickým osobám poskytujúcim odídencom ubytovanie a ubytovacím zariadeniam, strata statusu odídenca znamená vo výsledku stratu možnosti získať bezplatné ubytovanie.

²⁴ Surveys with Refugees from Ukraine: Needs, Intentions and Integration Challenges. IOM, 2023. Dostupné na: <https://dtm.iom.int/reports/slovakia-surveys-refugees-ukraine-needs-intentions-and-integration-challenges-jan-mar-2023> (citované 12. 9. 2023).

²⁵ https://www.upsvr.gov.sk/služby-zamestnanosti/nastroje-aktivnych-opatreni-na-trhu-prace/narodny-projekt-pomahame-odidencom-poradenstvo-nacionalnij-proekt-dopomagaemo-bizencam-konsultacii.html?page_id=1178308 (citované 12. 9. 2023).

²⁶ Zdroj: MŠVVaŠ SR. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/22931.pdf> (citované 12. 9. 2023).

²⁷ Zdroj: <https://www.mic.iom.sk/sk/kontakt-info/o-nas.html> (citované 12. 9. 2023).

Pracovné poradenstvo je poskytované v určitom rozsahu aj mimovládnyimi organizáciami, ktoré poskytujú služby ľuďom s dočasným útočiskom (napr. Slovenská humanitná rada, OZ Tenenet, Sme spolu, Mareena a pod.). Pracovné poradenstvo je poskytované aj vo Veľkokapacitnom centre v Bratislave (Asistenčnom centre Bottova) či Integračnom centre v Košiciach (Nadácia Dedo, Košický samosprávny kraj).

Zdravotná starostlivosť²⁸

24. Došlo počas výskumného obdobia k nejakým významným legislatívnym, politickým alebo praktickým zmenám týkajúcim sa prístupu k zdravotnej starostlivosti (vrátane podpory duševného zdravia) pre osoby s udeleným dočasným útočiskom*? Ak nejaké boli, rozveďte, prosím.

Počas výskumného obdobia došlo od 1. 1. 2023 v SR k úprave rozsahu zdravotnej starostlivosti pre deti a adolescentov od narodenia do 18 rokov + 364 dní, ktorí majú v SR poskytnuté dočasné útočisko. Zdravotná starostlivosť tak od 1. 1. 2023 pokrýva rovnaký rozsah zdravotnej starostlivosti ako verejné zdravotné poistenie a zahŕňa preventívne prehliadky, neodkladnú zdravotnú starostlivosť a zdravotné výkony, ako aj kúpeľnú starostlivosť.²⁹

Od 1. 9. 2023 sa rozšíril rozsah zdravotnej starostlivosti poskytovanej odídencom nad 18 rokov a pokrýva rovnaký rozsah zdravotnej starostlivosti ako verejné zdravotné poistenie. V predchádzajúcom období bola poskytovaná odídencom len urgentná a nevyhnutná/neodkladná zdravotná starostlivosť.

25. Aké boli hlavné výzvy** vo vašom členskom štáte pri poskytovaní prístupu k zdravotnej starostlivosti osobám s udeleným dočasným útočiskom počas výskumného obdobia?

Za sledované obdobie boli identifikované ako najväčšie výzvy nasledovné skutočnosti:

- Nedostatok zdravotníckeho personálu
- Dlhé čakacie lehoty na vyšetrenie
- Absencia plného zdravotného poistenia pre všetkých odídcov (pred jej zavedením)
- Absencia preventívnej zdravotnej starostlivosti u odídcov, vrátane zabezpečenia očkovania
- Nedostatočná zdravotná starostlivosť o odídcov s chronickými chorobami
- Slabá informovanosť o systéme zdravotnej starostlivosti v SR zo strany odídcov vrátane ukrajinského zdravotného personálu
- Slabá informovanosť poskytovateľov zdravotnej starostlivosti o spôsobe preplácania zdravotných výkonov odídcov a o miere krytia zdravotných výkonov a s tým súvisiaca nižšia ochota ich ošetrovať
- Administratívna náročnosť vykazovania zdravotníckych úkonov
- Rozdielna kategorizácia pacientov do systému verejného zdravotného poistenia
- Nepripravenosť zdravotníckeho personálu na prácu s cudzineckou komunitou
- Jazyková bariéra na strane odídcov a lekárov
- Komplikovaný a pomalý systém uznávania odborných kvalifikácií zdravotníckych pracovníkov
- Slabá pripravenosť na zber dát o výdavkoch na zdravotnú starostlivosť pre odídcov
- Nejasná definícia potrebnej zdravotnej starostlivosti
- Absencia nastavenia procesov a koordinovaného prístupu
- V niektorých prípadoch rozdielne liečebné postupy medzi Ukrajinou a Slovenskom (vrátane medikamentózneho liečby) a nedôvera v iné postupy

Duševné zdravie:

- Nedostatok odborníkov v oblasti psychiatrie a pedopsychiatrie
- Nedostatočné kapacity pre poskytovanie potrebných terapií/stacionárov pre ľudí s duševnými ochoreniami
- Nedostatočná skúsenosť s poskytovaním psychologického poradenstva pre ľudí zasiahnutých traumatickými udalosťami v súvislosti s vojnou
- Ťažká dostupnosť a finančná nákladnosť psychologického poradenstva/terapie
- Umiestňovanie ľudí s dočasným útočiskom do špecializovaných zariadení sociálnych služieb z dôvodu ich nedostatočnej kapacity

²⁸ Odpovede boli spracované na základe dát a informácií zozbieraných počas roka 2023 v rámci projektu „Posilnenie koordinácie pri inklúzii štátnych príslušníkov tretích krajín v Slovenskej republike“, ktorý pre migračný úrad MV SR realizuje IOM v spolupráci s Generálnym riaditeľstvom Európskej komisie pre podporu štrukturálnych reforiem. Výsledky a výstupy projektu zatiaľ neboli publikované (viac informácií v úvode).

²⁹ (§ 2, § 3 a § 7 zákona č. 577/2004 Z. z. o rozsahu zdravotnej starostlivosti uhrádzanej na základe verejného zdravotného poistenia a o úhradách za služby súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti v znení neskorších predpisov).

- Jazyková bariéra
- Slabá informovanosť o psychologickej podpore

26. Ako sa tieto výzvy riešili/plánovali riešiť a existujú nejaké osvedčené postupy pri reakcii na výzvy?

V reakcii na príchod odídencom z Ukrajiny a v súlade so smernicou o dočasnej ochrane cudzinci s udeleným dočasným útočiskom získali automaticky v SR nárok na poskytnutie akútnej a neodkladnej zdravotnej starostlivosti. MZ SR môže takisto určiť rozsah zdravotných výkonov uhrádzaných nad rámec neodkladnej starostlivosti (uverejnením tohto rozsahu na svojom webe)³⁰. Vtedy sa poskytne odídencomi tzv. potrebná zdravotná starostlivosť.

Od 1. 1. 2023 je pre deti s udeleným dočasným útočiskom do 18 rokov veku zdravotná starostlivosť plne hrazená z verejného zdravotného poistenia. Od 1. 9. 2023 sa rozšíril rozsah zdravotnej starostlivosti poskytovanej odídencom nad 18 rokov a pokrýva rovnaký rozsah zdravotnej starostlivosti ako verejné zdravotné poistenie.³¹

Ešte počas roka 2022 sa zjednodušili podmienky na zamestnávanie zdravotníckych pracovníkov zo zahraničia, ktorí majú získané alebo uznané vzdelanie v inom členskom štáte pri tzv. dočasnom alebo príležitostnom výkone zdravotníckeho povolania.³² Zdravotníckym pracovníkom z krajín mimo EÚ, ktorým bol uznaný diplom, ale nebola ešte uznaná odborná kvalifikácia, sa umožnilo vykonávať v zdravotníckom zariadení dočasnú odbornú stáž. Dočasná odborná stáž umožňuje výkon odborných pracovných činností stážistom pod odborným dohľadom kvalifikovaného zdravotníckeho pracovníka. MŠVVaŠ SR pri podaní úplnej žiadosti o uznanie dokladu o vzdelaní z krajín mimo EÚ urýchlene vydáva rozhodnutia, ak je predložený doklad o vzdelaní, ktorý preukazuje splnenie kvalifikačných predpokladov.³³

Novelou zákona³⁴ sa takisto rozšíril okruh osôb na výkon dočasnej odbornej stáže z povolaní lekár, sestra a pôrodná asistentka na všetky zdravotnícke povolania vo všetkých zdravotníckych zariadeniach vrátane lekární.

V roku 2023 sa zjednodušilo uznávanie vzdelania pre ukrajinských pediatrov – skúšku spôsobilosti môžu absolvovať v ukrajinskom alebo v ruskom jazyku. Po absolvovaní skúšky môžu nastúpiť na odbornú stáž a pracovať v nemocniciach/ambulanciách. Po úspešnom absolvovaní odbornej skúšky im bude uznaný titul všeobecného lekára platný v celej EÚ. Pre výkon pediatrie potrebujú ešte absolvovať špecializáciu, čo celý proces predlžuje a môže ich odradiť od výkonu profesie v SR. Pristúpilo sa k zníženiu poplatku za skúšky. Program by mal byť dostupný aj pre iné špecializácie.³⁵

UNICEF finančne podporuje zníženie poplatku za skúšku spôsobilosti pre pediatrov a uhrádza platy 30 pediatrom, ktorí sú zapísaní na dočasnej odbornej stáži u slovenských pediatrov.³⁶

³⁰ § 9 h ods. 2 zákona č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení.

³¹ Dostupné na <https://www.health.gov.sk/?urcenie-rozsahu-potrebnaj-zdravotnej-starostlivosti> (citované 13. 9. 2023).

³² § 102 ar) zákona č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

³³ § 30 a) zákona č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

³⁴ č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

³⁵ <https://www.health.gov.sk/Clanok?pediatri-vzdelanie-uznavanie-zjednodusenie> (citované 11. 9. 2023).

³⁶ Nedostatok pediatrov na Slovensku môžu vyriešiť ukrajinskí lekári. Z kvality nepoľavíme, tvrdí ministerstvo zdravotníctva, dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/ceDr5pm/nedostatok-pediatrov-na-slovensku-mozu-vyriesit-ukrajinski-lekari-z-kvality-nepolavime-tvrdi-ministerstvo-zdravotnictva/> (citované 18. 7. 2023) a Poliklinika Rovniankova, Kvalitatívny rozhovor dňa 31. 8. 2023.

Zbor poradcov predsedu vlády SR v spolupráci s MZ SR, MŠVVaŠ SR a Slovenskou zdravotníckou univerzitou v Bratislave pripravil riešenie³⁷ zjednodušujúce zapojenie sestier z Ukrajiny.³⁸ Nový systém, ktorý je v súlade so zdravotníckou praxou a aj so slovenskou legislatívou, môže byť aplikovaný pri zamestnávaní sestier nielen z Ukrajiny, ale aj z iných krajín mimo EÚ.

Ďalším z opatrení, ktoré možno uviesť aj ako príklad dobrej praxe, bolo vytvorenie špecializovaných ambulancií alebo zdravotníckych centier pre odíedencov z Ukrajiny. Takéto centrá/ambulancie vznikli napr. v Bratislave, Košiciach, Prešove, Banskej Bystrici. Ide prevažne o poskytovanie služieb všeobecného lekárstva pre dospelých a pre deti. Cieľom ambulancií je predovšetkým zabezpečiť primárnu starostlivosť utečencom z Ukrajiny vrátane predpisovania chronických liekov, poskytovania poradenstva ohľadom možnosti poskytnutia zdravotnej starostlivosti a rovnako odporúčenie špecializovaného pracoviska, ako aj odľahčenie zaťaženia ambulancií prvého kontaktu. Pracuje tu ukrajinský zdravotnícky personál, čím sa výrazne eliminuje jazyková bariéra.

Ako príklad pomoci pre dospelé osoby s chronickými ochoreniami, ktoré nemajú zdravotné poistenie, môžeme uviesť program Červeného kríža, ktorý týmto ľuďom registrovaným do ich programu bude poskytovať finančnú pomoc. Program bol spustený od augusta 2023 a poskytne schváleným registrovaným účastníkom finančnú pomoc vo výške 60 EUR mesačne počas obdobia 3 mesiacov.³⁹

* Výskumné obdobie je od 1. 1. 2023 do 1. 7. 2023.

** Pri každej výzve prosím: a) opíšte, pre koho je to výzva; b) uveďte, prečo sa uvádza ako výzva, a c) uveďte zdroj tejto informácie.

Vzdelanie⁴⁰

27. Došlo počas výskumného obdobia k nejakým významným legislatívnym, politickým alebo praktickým zmenám v prístupe k vzdelávaniu osôb s udeleným dočasným útočiskom? Ak nejaké boli, rozveďte, prosím.

V sledovanom období nedošlo k významným zmenám politik alebo legislatívy, čo sa týka prístupu k vzdelávaniu osôb s udeleným dočasným útočiskom.

Legislatívne zmeny, ktoré súviseli s príchodom odíedencov z Ukrajiny a ich prístupu k vzdelaniu vrátane opatrení súvisiacich s uznávaním vzdelania a odborných kvalifikácií, boli prijaté ešte v roku 2022 a sú opísané v iných výstupoch EMN.⁴¹

28. Aké sú hlavné výzvy** a prekážky vo vašom členskom štáte počas výskumného obdobia, pokiaľ ide o poskytovanie prístupu k základnému a sekundárnemu vzdelávaniu osobám

³⁷ Proces získania zdravotníckej kvalifikácie na výkon regulovaného povolania sestra pozostáva z nasledujúcich krokov: 1. Žiadateľ, ktorý získal odbornú kvalifikáciu na výkon zdravotníckeho povolania praktická sestra – asistent a ktorý získal vzdelanie v bakalárskom štúdiu v odbore ošetrovateľstvo na území Ukrajiny, požiada a zašle žiadosť a potrebné doklady o dosiahnutom vzdelaní na MŠVVaŠ SR (vydá Rozhodnutie o uložení skúšky spôsobilosti do dvoch mesiacov). 2. Skúšku spôsobilosti zabezpečí Slovenská zdravotnícka univerzita v Bratislave. Skúška pozostáva len z praktickej časti. 3. Slovenská zdravotnícka univerzita v Bratislave vystaví protokol o skúške spôsobilosti, ktorý zašle MŠVVaŠ SR. 4. Doplňujúcu skúšku je možné vykonať aj bez absolvovania dočasnej odbornej stáže. 5. Doplňujúca skúška na Slovenskej zdravotníckej univerzite v Bratislave sa vykonáva v slovenskom jazyku, písomnou a ústnou formou. 6. Žiadateľ po úspešnom absolvovaní doplňujúcej skúšky požiada MŠVVaŠ SR o uznanie odbornej kvalifikácie. 7. MŠVVaŠ SR vydá „Rozhodnutie o uznaní odbornej kvalifikácie“ do 1 mesiaca. 8. Výkon zdravotníckeho povolania – sestra. 9. Možnosť magisterského vysokoškolského štúdia v odbore ošetrovateľstvo, ako aj možnosť vzdelávania sa v špecializačnom štúdiu. Bližšie informácie: MZ SR: Uznávanie zdravotníckych kvalifikácií – cesta ukrajinských zdravotníkov pre výkon zdravotníckych povolání (pediater alebo detské lekárstvo, sestra), dostupné na: <https://www.health.gov.sk/?UA-uznavanie-vzdelania&fbclid=IwAR2LnzQZqSrp4uEhIL8XFwdqPDzo4va2wsR73KpVo5G7FFBW68H2LpbvioU> (citované 27. 9. 2023).

³⁸ Úrad vlády Slovenskej republiky: Zbor poradcov pomohol pri riešení uznávania vzdelávania sestier z Ukrajiny, 2023, dostupné na: <https://www.vlada.gov.sk/zbor-poradcov-pomohol-pri-rieseni-uznavania-vzdelavania-sestier-z-ukrajiny/> (citované 24. 10. 2023).

³⁹ Viac informácií na <https://redcross.sk/cva-info/> (citované 10. 8. 2023).

⁴⁰ Odpovede boli spracované na základe dát a informácií zozbieraných počas roka 2023 v rámci projektu „Posilnenie koordinácie pri inklúzii štátnych príslušníkov tretích krajín v Slovenskej republike“, ktorý pre migračný úrad MV SR realizuje IOM v spolupráci s Generálnym riaditeľstvom Európskej komisie pre podporu štrukturálnych reforiem. Výsledky a výstupy projektu zatiaľ neboli publikované (viac informácií v úvode). Odpovede boli konzultované aj s MŠVVaŠ SR.

⁴¹ Inform EMN Prístup k službám pre ľudí s udelenou dočasnou ochranou, dostupné na <https://www.emn.sk/sk/publikacie/informy-emn/item/702-pristup-k-sluzbam-pre-ludi-s-udelenou-docasnou-ochranou-2022.html> (citované 10. 8. 2023). Zároveň boli tieto informácie zozbierané aj pri príprave Výročnej správy EMN o migrácii a azyle 2022, www.emn.sk.

mladším ako 18 rokov (vrátane opatrení na uľahčenie možnosti sledovať online ukrajinské vyučovanie)?

V monitorovanom období boli identifikované nasledovné výzvy všeobecného charakteru, ktoré nesúvisia len s príchodom odíedencov z Ukrajiny, ale celkovo im čelia všetci cudzinci v SR. Príchod odíedencov z Ukrajiny tieto systémové a štrukturálne problémy zvýraznil:

- Nedostatočná podpora edukačného aspektu integrácie cudzincov⁴²
- Obmedzené skúsenosti škôl so vzdelávaním detí-cudzincov
- Absencia ucelenej a systematickej koncepcie inkluzívneho vzdelávania detí-cudzincov
- Absencia adaptačného programu po príchode na Slovensko a s tým súvisiaca nedostatočná pripravenosť (jazykové vybavenie, absencia psychológov a ďalších odborných zamestnancov) zariadení poradenstva a prevencie pri poskytovaní psychologickéj pomoci počas adaptačného procesu
- Absencia riadeného usmerňovania migrácie do konkrétnych lokalít s dostatočnou infraštruktúrou (aj prístupom k zaradeniu do škôl)

Ďalšie identifikované výzvy súvisiace s príchodom odíedencov z Ukrajiny:

- Problémy so zabezpečením financovania, personálneho a materiálneho zabezpečenia zvýšeného počtu žiakov v školách
- Rozdielnosť ukrajinského a slovenského vzdelávacieho systému a slabá informovanosť v tejto súvislosti
- Flexibilita pri voľbe vzdelávacieho prístupu zo strany odíedencov (online ukrajinské vzdelávanie alebo slovenský školský systém)
- Absencia povinnej školskej dochádzky a s tým súvisiace problémy s inklúziou detí do spoločnosti
- Nerovnomerné rozloženie kapacít v školách v jednotlivých regiónoch (nedostatočné kapacity vo veľkých mestách vs. dostatočné kapacity v iných regiónoch SR)
- Chýbajúce mechanizmy zabezpečenia bezpečného presunu ukrajinských detí do škôl vo vzdialenejšom okolí
- Absencia dát o počte a vekovej štruktúre detí-odíedencov
- Jazyková bariéra na strane žiakov, ale aj personálu na školách
- Neexistencia konceptov testovania/prijímania na stredné školy žiakov, ktorí majú iný rodný jazyk ako slovenský
- Nejednotnosť systému hodnotenia žiakov
- Nedostatok ukrajinsky hovoriaceho personálu na školách vrátane nedostatku psychológov a špeciálnych pedagógov (ukrajinskí žiaci často cítia psychickú nepohodu a prechádzajú traumou vyvolanou vojnou)
- Absencia praktického zaškolenia personálu na prácu s deťmi-odíedencami
- Legislatívne bariéry rýchleho využitia ukrajinských odborníkov v školstve v SR

V oblasti jazykového vzdelávania boli identifikované výzvy, ktoré takisto v mnohých prípadoch nesúvisia len s príchodom odíedencov do SR, ale predstavujú problém celkovo v oblasti inklúzie cudzincov v SR:

- Absencia výučby slovenčiny ako cudzieho jazyka
- Absencia lektorov slovenčiny ako cudzieho jazyka
- Absencia kurzov slovenského jazyka a sociokultúrnej orientácie pre dospelých cudzincov, ktoré by boli financované z verejných zdrojov
- Nedostatok tematicky zameraných jazykových kurzov a vyšších úrovní ako začiatocník
- Neinštitucionalizovanie jazykového vzdelávania
- Nedostatok pedagógov a materiálneho zabezpečenia jazykových kurzov
- Chýbajúca akreditácia kurzov, ktoré sú zamerané na podporu výučby slovenčiny ako cudzieho jazyka pre učiteľov, ktorí navštevujú doplnkové kurzy
- Nedostatočné možnosti absolvovania kurzov
- Neprepojenosť jazykovej prípravy a ďalších nástrojov jazykového vzdelávania v rámci plynulého procesu s dôrazom na každé dieťa
- Absencia jazykového vzdelávania detí, ktoré sú mimo školského systému SR (deti vzdelávajúce sa len v ukrajinskom online systéme, ukrajinskí maturanti 16-roční)
- Okamžité zaradenie detí do vzdelávacieho procesu a s tým súvisiaca nedostatočná pripravenosť žiakov z lingvistického hľadiska na prechod na slovenskú školu

29. Aké kroky sa podnikli na riešenie týchto výziev a existujú nejaké osvedčené postupy ako reakcia na tieto výzvy?

⁴² Koncept prípravy a postupu všetkých zúčastnených strán (napr. škola, učitelia, spolužiaci, deti-cudzinci a ich rodičia a širšie okolie) pri inklúzii detí-cudzincov do edukačného procesu.

S cieľom riešenia niektorých výziev boli prijaté nasledovné opatrenia:

- Vyčlenenie finančných prostriedkov na zamestnanie pomocných vychovávateľov v materských školách⁴³
- Dobudovanie a navýšenie kapacít v materských školách a zariadeniach pre deti do 3 rokov
- Zaviedla sa možnosť prevádzkovať tzv. detské skupiny
- Novela školského zákona zaviedla podporné opatrenia vrátane systematickej jazykovej prípravy a doučovania na školách⁴⁴
- Realizujú sa letné školy, ktoré sú väčšinou financované z príspevkov od medzinárodných organizácií a sú organizované najmä pod záštitou neziskového sektora
- Vznik komunitných centier pre deti
- Zjednodušenie prístupu k informáciám prostredníctvom špeciálnej dvojazyčnej sekcie na webovej stránke MŠVVaŠ SR a vytvorenie emailovej schránky prvého kontaktu
- Poskytovanie dodatočných finančných prostriedkov školám za vzdelávanie odídencom
- Vydanie metodických príručiek, postupov, odporúčaní pre školy zo strany MŠVVaŠ SR
- Spustenie rôznych projektov na podporu vzdelávania odídencom (podporené aj mimovládny a medzinárodnými organizáciami)
- Zriadenie 62 intervenčných tímov⁴⁵ zložených zo skupín 3 až 8 odborníkov (špeciálni pedagógovia a psychologovia), ktorí majú skúsenosti s krízovou intervenciou. Ich úlohou bolo prispieť na základe rôznych socializačných a adaptačných aktivít k integrácii žiakov a taktiež im zabezpečiť adekvátnu odbornú starostlivosť.
- V spolupráci s NIVAM a UNICEF vznikli nové pozície⁴⁶ – 14 koordinátori na regionálnych úradoch školskej správy v 8 krajských mestách, ktorí asistujú pri zaraďovaní detí do škôl, metodicky usmerňujú školské zariadenia či pomáhajú pri organizácii jazykových kurzov pre Ukrajincov.
- Poskytovanie finančnej podpory ku skvalitneniu vzdelávania cez národný projekt „Ukrajinský žiak“⁴⁷ (Predmetom národného projektu je vybavenie cieľových skupín projektu digitálnym vybavením, pričom toto vybavenie je zabezpečované digitálnym príspevkom formou poukážok vo výške 350 EUR na tablet alebo notebook)
- Vytvorenie 2 pracovných miest k systematickej príprave a koordinácii aktivít vo vzťahu k ukrajinským odídencom

Jazykové vzdelávanie:

- Príspevok na jazykové vzdelávanie cez projekt „Pomáhame odídencom“ (viď aj kapitola prístup na trh práce)
- Poskytovanie jazykových kurzov mimovládny a medzinárodnými organizáciami (nejde o systémové riešenie)
- Zvýšenie počtu hodín v základnom jazykovom kurze (na 6 hodín týždenne) pre žiakov v školskom zariadení. V prípade, ak je pre žiaka učivo príliš náročné alebo nevláda tak rýchlo napredovať, je možné túto časovú dotáciu zrealizovať aj za dlhšie obdobie, avšak v rozsahu minimálne 4 hodiny týždenne. Žiak má nárok aj na absolvovanie rozširujúceho kurzu, pričom počet hodín v rozširujúcom kurze je 4 hodiny týždenne. Dĺžka rozširujúceho kurzu je 12 týždňov, t.j. 48 hodín. V prípade záujmu zo strany žiaka je možné tento kurz rozšíriť o 4 týždne, takže dĺžka trvania rozširujúceho kurzu môže byť až 16 týždňov, t.j. 64 vyučovacích hodín.⁴⁸
- Schválenie nového štátneho vzdelávacieho programu, ktorý obsahuje štandardy pre výučbu slovenčiny ako cudzieho jazyka, ktorým sa umožnilo, aby boli schválené používané učebnice („Aha slovenčina“, „Svet okolo nás po slovensky“).⁴⁹ Do septembra 2023 využívali učitelia pri výučbe slovenčiny ako cudzieho jazyka len neakreditované učebnice a materiály.
- Preplatenie kurzov slovenského jazyka, ktoré prebiehali mimo školského systému, organizované niektorými samosprávami (napr. preplatenie jazykových kurzov slovenčiny na základe spolupráce Magistrátu mesta Bratislava so Štátnou jazykovou školou alebo na základe spolupráce mesta Banská Bystrica a jazykovej školy RK Universa a Univerzitou Mateja Bela)

⁴³ Výzva „Pomocný vychovávateľ pre materské školy“ – vyhodnotenie, dostupné na <https://www.minedu.sk/vyzva-pomocny-vychovavatel-pre-materske-skoly-vyhodnotenie/> (citované 13. 9. 2023).

⁴⁴ Tieto zmeny sa postupne financujú a zavádzajú počas školského roka 2023/24 a bude sa v nich pokračovať aj v ďalšom školskom roku.

⁴⁵ <https://ukrajina.minedu.sk/data/att/22870.pdf> (citované 12. 9. 2023).

⁴⁶ B. Gröhling: Školy dostanú na ukrajinských žiakov financie z eurofondov, s ich začleňovaním a vzdelávaním pomôžu koordinátori | Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (minedu.sk) (citované 12. 9. 2023).

⁴⁷ Predmetom národného projektu je vybavenie cieľových skupín projektu digitálnym vybavením, pričom toto vybavenie je zabezpečované digitálnym príspevkom formou poukážok vo výške 350 EUR. Cieľovou skupinou projektu sú žiaci základnej alebo strednej školy v SR so štatútom dočasného útočiska z Ukrajiny, ktorý zároveň ku dňu registrácie nedosiahli vek 18 rokov. Viac informácií je dostupných na <https://ukrajinskyziak.sk/zakladne-informacie-sk> (citované 5. 10. 2023).

⁴⁸ Kurzy štátneho jazyka - ŠPÚ (statpedu.sk) (citované 12. 9. 2023).

⁴⁹ Ukrajinské deti sa od septembra budú učiť z oficiálnych učebníc slovenčiny, potrebné je vyriešiť aj povinnú školskú dochádzku - SITA Školstvo (citované 12. 9. 2023).

- V rámci projektu Podpora odídencom z Ukrajiny sú aktivity zamerané aj na jazykovú podporu pre ukrajinských pedagogických zamestnancov, ktorá im pomôže pri získavaní uplatnenia v školstve ako napríklad organizácia bezplatných odborných jazykových kurzov pre ukrajinských učiteľov, ktoré budú prebiehať od 18. 9. do 15. 12. 2023 prezenčne aj online v rozsahu 50 hodín.⁵⁰

* Výskumné obdobie je od 1. 1. 2023 do 1. 7. 2023.

** Pri každej výzve prosím: a) opíšte, pre koho je to výzva; b) uveďte, prečo sa uvádza ako výzva, a c) uveďte zdroj tejto informácie.

Sociálna podpora⁵¹

EMN pripravuje Inform o integrácii osôb s dočasným útočiskom na trhu práce, ktorý podrobnejšie preskúma prechod zo sociálnej podpory na zamestnanie a k finančnej nezávislosti a doplní zhromaždené informácie⁵²

30. Došlo počas výskumného obdobia k nejakým významným legislatívnym, politickým alebo praktickým zmenám týkajúcim sa prístupu k sociálnej podpore osôb s udeleným dočasným útočiskom*? Ak nejaké boli, rozveďte, prosím.

V sledovanom období nedošlo k významným zmenám politik alebo legislatívy, čo sa týka prístupu k sociálnej podpore osôb s udeleným dočasným útočiskom.

Legislatívne zmeny, ktoré súviseli s príchodom odídencom z Ukrajiny a ich prístupom k sociálnej podpore, boli prijaté ešte v roku 2022 a sú opísané v iných výstupoch EMN.

31. Aké sú hlavné výzvy** a prekážky vo vašom členskom štáte pri poskytovaní prístupu k sociálnej podpore osobám s udeleným dočasným útočiskom počas výskumného obdobia?

V monitorovanom období boli identifikované nasledovné výzvy:

- Nedostatočná podpora v hmotnej núdzi
- Meškanie štátu s vyplácaním dotácií na stravu a školské potreby
- Nedostatky v možnostiach poskytovania sociálnych služieb (nedostatok, slabá informovanosť)
- Dobrovoľný prístup do systému sociálneho poistenia je otvorený pre cudzincov s prechodným a trvalým pobytom, avšak cudzinci s tolerovaným pobytom (teda odídenci) prístup do systému nemajú
- Nedostatočné štatistiky, napríklad v prípade nepobytočných sociálnych služieb

32. Ako sa tieto výzvy riešili/plánovali riešiť a existujú nejaké osvedčené postupy pri reakcii na výzvy?

Ako príklad dobrej praxe (aj keď nie špecificky datovaný do sledovaného obdobia) by mohla slúžiť Zmluva medzi Slovenskou republikou a Ukrajinou o sociálnom zabezpečení⁵³, ktorá sa vzťahuje na poskytovanie dôchodku (starobného, invalidného, vdovského, vdoveckého, sirotského) a dávok nemocenského poistenia (nemocenské, peňažná podpora v materstve, podpora pri ošetrovaní člena rodiny, vyrovnávací príspevok v tehotenstve a materstve). Ukrajinským dôchodcom by na základe tejto zmluvy mali byť dôchodky preposielané z Penzijného fondu Ukrajiny aj na územie SR. Zmluva zabezpečuje ukrajinským občanom rovnosť pri používaní právnych predpisov týkajúcich sa dávok nemocenského a dôchodkového poistenia. Bilaterálna zmluva zároveň zaručuje, že sa pri výpočte doby poistenia, ktorá je potrebná na poberanie dávok nemocenského a dôchodkového poistenia, hodnotí aj doba poistenia získaná na území druhej zmluvnej strany a neprekrývajúce sa doby poistenia sa na účely vzniku nároku na peňažnú dávku spočítajú. Ak je splnená podmienka minimálne 12 mesiacov dôchodkového poistenia v SR a žiadateľ spĺňa podmienky

⁵⁰ MŠVVaŠ SR: Ukrajinskí pedagógovia a odborní zamestnanci sa môžu prihlásiť na jazykový kurz slovenčiny a absolvovať štátnu skúšku, dostupné na: <https://www.minedu.sk/ukrajinski-pedagogovia-a-odborni-zamestnanci-sa-mozu-prihlasiť-na-jazykovy-kurz-slovenčiny-a-absolvovať-statnu-skusku/> (citované dňa 22. 9. 2023).

⁵¹ Odpovede boli spracované na základe dát a informácií zozbieraných počas roka 2023 v rámci projektu „Posilnenie koordinácie pri inklúzii štátnych príslušníkov tretích krajín v Slovenskej republike“, ktorý pre migračný úrad MV SR realizuje IOM v spolupráci s Generálnym riaditeľstvom Európskej komisie pre podporu štrukturálnych reforiem. Výsledky a výstupy projektu zatiaľ neboli publikované (viac informácií v úvode). Odpovede boli konzultované aj s MPSVR SR.

⁵² Dostupné na www.emn.sk

⁵³ Dostupné na <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/medzinarodna-spolupraca/europska-unia/zmluvy-socialnom-zabezpečení/ukrajina.pdf> (citované 12. 9. 2023).

SR na priznanie dávky, môže žiadať o priznanie starobného alebo invalidného dôchodku, ktorý sa v príslušnom pomere na základe dĺžky doby poistenia v SR prizná aj z poistenia v SR.

* Výskumné obdobie je od 1. 1. 2023 do 1. 7. 2023.

** Pri každej výzve prosím: a) opíšte, pre koho je to výzva; b) uveďte, prečo sa uvádza ako výzva, a c) uveďte zdroj tejto informácie.

KAPITOLA 3: ZRANITEĽNÉ SKUPINY

Podpora pre zraniteľné skupiny⁵⁴

33. Aké sú hlavné výzvy** vo vašom členskom štáte pri (i) identifikácii zraniteľných osôb podľa smernice o dočasnej ochrane a (ii) poskytovaní potrebnej pomoci a podpory týmto osobám počas výskumného obdobia*?

V monitorovanom období boli identifikované nasledovné výzvy:

- Neuznávanie ukrajinských dokladov o zdravotnom postihnutí slovenskými úradmi na žiadne účely
- Na rozdiel od občanov SR a oprávnenej skupiny cudzincov sa zákon o kompenzácií ťažkého zdravotného postihnutia⁵⁵ na utečencov z Ukrajiny nevzťahuje vôbec. Odídenci tak nemôžu žiadať o jednorazové a opakované príspevky, ako napríklad peňažný príspevok na kúpu alebo úpravu pomôcok, zdvíhacích zariadení, motorového vozidla či príspevok na opatrovanie a na osobnú asistenciu.
- Odídenci rovnako nemajú nárok na preukaz ťažkého zdravotného postihnutia a na parkovací preukaz.
- Ukrajinské doklady o zdravotnom poistení nie sú uznávané na účely pomoci pre osoby so zdravotným postihnutím.
- Nedostatočná zdravotná špecializovaná starostlivosť, nedostatočná doplňujúca zdravotná starostlivosť a taktiež nedostatočné finančné krytie týchto služieb (rehabilitácie, masáže, zdravotné pomôcky).
- Nedostupná plná zdravotná starostlivosť aspoň pre zraniteľné skupiny ako seniori, rodič samoživiteľ, osoby so zdravotným znevýhodnením.
- Slabá dostupnosť zdravotníckych pomôcok a terapií pre osoby so zdravotným znevýhodnením.
- Nedostatočná integrácia detí so zdravotným znevýhodnením.

34. Ako sa tieto výzvy riešili/plánovali riešiť a existujú nejaké osvedčené postupy pri reakcii na výzvy?

Príkladom dobrej praxe môže byť napr. skutočnosť, že ťažko zdravotne postihnutí majú nárok na vrátené pomôcky a zdvíhacie zariadenia, ktoré sú uskladnené na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny. Ide o vyše 480 pomôcok, ako sú napríklad mechanické či elektrické vozíky, ďalšie pomôcky pre postihnutia pohybového aparátu, zdvíhacie zariadenia a pomôcky pre osoby so zrakovým a sluchovým poškodením.

Zároveň sú odídenci automaticky považovaní za odkázaných na poskytovanie služieb vo vybraných zariadeniach sociálnych služieb krízovej intervencie a podpory rodiny s deťmi; uľahčil sa proces určenia odkázanosti odídencom na sociálnu službu, umožnilo sa nahradiť potrebný doklad o príjme čestným vyhlásením a umožnilo sa zamestnávanie odídencom v zariadeniach sociálnych služieb na základe čestného vyhlásenia o bezúhonnosti.⁵⁶

Čo sa týka umiestňovania ľudí s dočasným útočiskom, ktorí majú zdravotné znevýhodnenie, do zariadenia sociálnych služieb, boli alokované voľné kapacity viazané výlučne na vyhlásenú mimoriadnu situáciu v

⁵⁴ Odpovede boli spracované na základe dát a informácií zozbieraných počas roka 2023 v rámci projektu „Posilnenie koordinácie pri inklúzii štátnych príslušníkov tretích krajín v Slovenskej republike“, ktorý pre migračný úrad MV SR realizuje IOM v spolupráci s Generálnym riaditeľstvom Európskej komisie pre podporu štrukturálnych reforiem. Výsledky a výstupy projektu zatiaľ neboli publikované (viac informácií v úvode). Odpovede boli konzultované aj s MÚ MV SR a MPSVR SR.

⁵⁵ Zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia.

⁵⁶ Nariadenie vlády č. 109/2022 Z. z. o niektorých opatreniach v oblasti sociálnych služieb v čase mimoriadnej situácie, núdzového stavu alebo výnimočného stavu vyhláseného v súvislosti s hromadným prílevom cudzincov na územie Slovenskej republiky spôsobeným ozbrojeným konfliktom na území Ukrajiny.

súvislosti s vojnou na Ukrajine. MPSVR SR na týždennej báze aktualizuje počet voľných miest a informuje o tom VÚC.

Osoby so zdravotným znevýhodnením majú nárok na dotácie na humanitárnu pomoc, ktorých výška sa pohybuje od 300 EUR do 508 EUR mesačne v závislosti od konkrétnej miery ich zdravotného znevýhodnenia. V súlade so zákonom o humanitárnom príspevku sú však fyzické osoby v zariadeniach sociálnych služieb neoprávnené na túto dotáciu. Tu sa však na nich vzťahuje, podobne ako na iných prijímateľov, ochrana príjmu a táto služba je spolufinancovaná z verejných zdrojov.

* Výskumné obdobie je od 1. 1. 2023 do 1. 7. 2023.

** Pri každej výzve prosím: a) opíšte, pre koho je to výzva; b) uveďte, prečo sa uvádza ako výzva, a c) uveďte zdroj tejto informácie.

Podpora MBS, odlúčených detí a detí v sprievode opatrovníkov z Ukrajiny

35. Aké sú hlavné výzvy** vo vašom členskom štáte pri poskytovaní pomoci MBS, odlúčeným deťom a deťom v sprievode opatrovníka určeného na Ukrajine? (napr. uznanie poručníctva, vymenovanie sprevádzajúcej dospelé osoby ako dočasného opatrovníka, podmienky ubytovania a starostlivosti o deti v sprievode opatrovníkov; monitorovanie situácie atď.)

Orgány sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately postupujú v rámci poskytovania podpory a ochrany v súlade s medzinárodnými záväzkami SR vo vzťahu k MBS. Situácia každého MBS je posudzovaná individuálne s prihliadnutím na špecifickosť situácie a potreby MBS v súlade s jeho najlepším záujmom.

K 1. 1. 2023 bolo slovenskými orgánmi umiestnených celkovo 152 MBS z Ukrajiny, keď v 107 prípadoch bol následne sprostredkovaný odchod k rodine týchto detí. K 1. 7. 2023 bolo v centrách pre deti a rodiny umiestnených celkovo 153 MBS, odchod k rodine bol sprostredkovaný celkovo v 111 prípadoch a v 10 prípadoch MBS došlo počas pobytového opatrenia k dovŕšeniu plnoletosti.⁵⁷

Aké výzvy boli v tejto oblasti identifikované:

- Kapacitné možnosti v situácii náhleho prílevu utečencov a s tým spojené materiálno-technické aj personálne možnosti, ktoré sú obmedzené.
- Málo rozvinutá sieť výmeny informácií a poznatkov o MBS s domovskou krajinou, vzhľadom na prebiehajúci vojnový konflikt.⁵⁸

36. Hostí váš členský štát skupiny detí evakuovaných z ukrajinských inštitúcií? Ak áno, koľko detí bolo takto vo vašej krajine počas výskumného obdobia? Opíšte, prosím, typ ubytovania a starostlivosti, ktoré sa ponúkajú tejto kategórii detí.

Za sledované obdobie, t.j. od januára 2023 v centrách pre deti a rodiny nebola žiadna nová skupina.

** Pri každej výzve prosím: a) opíšte, pre koho je to výzva; b) uveďte, prečo sa uvádza ako výzva, a c) uveďte zdroj tejto informácie.

Prevenia obchodovania s ľuďmi⁵⁹

37. Aké konkrétne kroky boli počas výskumného obdobia* prijaté vo vašom členskom štáte na ochranu ľudí utekajúcich z Ukrajiny, najmä MBS, pred obchodovaním s ľuďmi?

Aktivity všetkých zainteresovaných strán (MV SR, medzinárodné a relevantné mimovládne organizácie) smerujú v tejto oblasti najmä k prevenčnému úsiliu ako najúčinnnejšiemu prostriedku boja proti obchodovaniu s ľuďmi v takýchto špeciálne zraniteľných situáciách. Už pred vojnou patrila Ukrajina medzi zdrojové krajiny obetí obchodovania s ľuďmi, aj keď v obmedzenom rozsahu.

K týmto preventívnym opatreniam patria:

- Školenia/tréningy pre kľúčové profesie pôsobiace na hraniciach – ÚHCP P PZ, hasiči, Národný inšpektorát práce a iné profesijné skupiny (tréningy realizujú tak štátne inštitúcie, najmä

⁵⁷ Informácie od MPSVR SR z 12. 9. 2023.

⁵⁸ Informácie od MPSVR SR z 12. 9. 2023.

⁵⁹ Informácie boli spracované na základe podkladov od IOM, Odboru prevencie kriminality kancelárie ministra vnútra SR a Informačného centra na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality MV SR.

Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality (IC), ako aj Odbor prevencie kriminality MV SR a IOM).

- Workshopy a informačné semináre pre pracovníkov/dobrovoľníkov pracujúcich/poskytujúcich služby odídencom z Ukrajiny (veľkokapacitné tranzitné centrá, ubytovacie zariadenia, komunitné centrá, pracovníci samospráv, úradov práce, sociálnych vecí a rodiny)⁶⁰.
- Tréningy pre trénerov (MIC IOM, kultúrni mediátori, ktorí pracujú s MBS v Centre pre deti a rodiny v Medzilaborciach) v oblasti bezpečnej práce a zvyšovania povedomia o problematike obchodovania s ľuďmi.
- Informačná kampaň na zvyšovanie povedomia verejnosti o boji proti obchodovaniu s ľuďmi na čerpacích staniciach.⁶¹
- Vypracovanie preventívneho informačného letáka k problematike obchodovania s ľuďmi vo formáte A4 v 2 jazykových mutáciách (slovensko-ukrajinský leták). Z dôvodu vysokého počtu prílevu aj zahraničných študentov študujúcich na Ukrajine bol informačný leták upravený na informačnú brožúru a rozšírený o ďalšie jazyky (slovenčina, ukrajínčina, maďarčina, rómčina, ruština a angličtina). Všetky informačné materiály boli distribuované okrem on-line priestoru na všetky slovensko-ukrajinské hraničné priechody, vlakové a železničné stanice, hotspoty, veľkokapacitné centrá, čerpacie stanice spoločnosti Slovnaft, a.s., všetky úrady práce, komunitné centrá, okresné úrady a klientske centrá a pod.⁶²
- Vytvorenie preventívneho materiálu „Nenávistné prejavy“⁶³, ktorý vysvetľuje podstatu nenávistných prejavov, čo je cieľom ich autorov, kto je ich najčastejšou obeťou, ako im predchádzať a čo robiť v prípade, ak sa niekto stane takouto obeťou.
- Pomoc v prípade pracovného vykorisťovania prostredníctvom Informačných kancelárií MV SR.⁶⁴ Od augusta 2022⁶⁵ sa činnosť informačných kancelárií špecializuje aj na obeť z radov občanov iných krajín na území SR v dôsledku vojnového konfliktu na Ukrajine, vrátane obetí obchodovania s ľuďmi.
- Pre potreby práce a postupu s klientom v Informačných kanceláriách pre obeť trestných činov (vrátane obetí a potenciálnych obetí obchodovania s ľuďmi), ktorý je cudzincom, bola vypracovaná procesná pamäťová mapa „cudziniec“⁶⁶.
- Poradenské služby zahŕňajúce aj problematiku prevencie obchodovania s ľuďmi poskytované IOM v 8 krajských mestách v rámci SR.⁶⁷
- Nová webová stránka IOM [safework.iom.sk](https://www.safework.iom.sk), obsahujúca preventívne informácie o bezpečnom hľadaní práce v SR a v zahraničí, ako aj dôležité kontakty, kam sa môžu ľudia obrátiť, ak budú potrebovať informácie, radu alebo pomoc v prípade, že ich pracovná situácia nie je bezpečná. Stránka je dostupná v ukrajínčine, angličtine a slovenčine.
- Vznik a pôsobenie pracovnej skupiny (Task Force) v téme boja proti obchodovaniu s ľuďmi – ako súčasť koordinačného mechanizmu vedeného UNHCR v rámci reakcie na vojnu na Ukrajine, kde sa koordinujú všetky zainteresované subjekty v tejto oblasti.
- Prijatie Kontingenčného plánu SR pre riešenie mimoriadnej situácie v súvislosti s hromadným prílevom obyvateľov Ukrajiny na územie SR spôsobeným eskaláciou ozbrojeného konfliktu na území Ukrajiny pre obdobie október 2022 – marec 2023⁶⁸. V aktualizovanej verzii na mesiac júl – december 2023⁶⁹ bola zapracovaná aj problematika obchodovania s ľuďmi. Jedným zo strategických cieľov kontingenčného plánu je aj venovať zvýšenú pozornosť a ochranu osobám so špecifickými potrebami, najmä maloletým bez sprievodu, osobám so zdravotným postihnutím a ženám, ktoré sú obeťmi obchodovania s ľuďmi a/alebo sexuálne a rodovo podmieneného násillia.

⁶⁰ Implementované IOM.

⁶¹ Viac informácií dostupných na <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=pri-prilezitosti-europskeho-dna-boja-proti-obchodovaniu-s-ludmi-sme-spustili-infokampan-na-cerpacich-panicich> (citované 7. 9. 2023), implementované MV SR.

⁶² Informačná brožúra bola prostredníctvom národných spravodajcov prezentovaná aj na stretnutí Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OSCE) ako jeden z príkladov dobrej preventívnej aktivity v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi na slovensko-ukrajinskej hranici.

⁶³ <https://www.minv.sk/?brozury-a-letaky> (citované 13. 9. 2023).

⁶⁴ Viac informácií dostupných na <https://prevenciakriminality.sk/p/o-pomoci-obetiam> (citované 7. 9. 2023).

⁶⁵ V rámci predĺženia vybraných aktivít národného projektu s ukončením realizácie v období december 2023.

⁶⁶ Pamäťová mapa predstavuje prehľadnú metodickú pomôcku (tzv. „checklist“), určenú pre pracovníkov informačných kancelárií, ktorá upravuje špecifický postup pri poskytovaní pomoci obetiam/klientom s ohľadom na charakter životnej situácie/druh udalosti/ohrozenie klienta. Pamäťová mapa „cudziniec“ upravuje špecifický postup v prípadoch, ak sa na nich obráti osoba – cudziniec, ktorá môže byť obeťou trestného činu, kde sa objavujú špecifiká, ktoré nie sú bežne prítomné pri poskytovaní pomoci obetiam z radov občanov SR (napr. oprávnenie pracovníkov kontaktovať konzulárne oddelenie/vel'vyslanectvo krajiny, z ktorej pochádza klient v SR a pod.). Zároveň od vypuknutia vojnového konfliktu na Ukrajine je činnosť informačných kancelárií špecializovaná aj na obeť z radov ukrajinských odídencom, pričom pamäťová mapa bola doplnená aj o špecifiká v nasmerovaní týchto klientov na základe novovytvoreného statusu odídencu (napr. nasmerovanie ohľadom možnosti získania dočasného útočiska).

⁶⁷ Viac informácií dostupných na <https://www.mic.iom.sk/sk/kontakt-info.html> (citované 7. 9. 2023).

⁶⁸ Uznesenie vlády SR č. 665/2022 z 26. 10. 2022.

⁶⁹ Uznesenie vlády SR č. 346/2023 z 26. 6. 2023.

- Fungovanie Národnej linky pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi, ktorá po vypuknutí vojny bola dostupná na volania 24/7 aj s možnosťou komunikácie v ukrajinskom jazyku.

Podrobný popis aktivít SR realizovaných v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi aj v súvislosti s vojnovým konfliktom na Ukrajine je uvedený vo vydaní Situačnej správy pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi v Slovenskej republike za rok 2022.⁷⁰

Čo sa týka MBS, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny v súvislosti s ich príchodom z Ukrajiny spracovalo nové osobitné usmernenie „Opatrenia na elimináciu rizika obchodovania s ľuďmi osobitne vo vzťahu k maloletým bez sprievodu“, ktoré bolo (spoločne s identifikačnými otázkami zameranými na posúdenie indikátorov možného obchodovania s ľuďmi, ktorí sa ocitli na území SR v dôsledku vojnového konfliktu) distribuované všetkým úradom práce, ako i centráram pre deti a rodiny.

38. Aké sú hlavné výzvy vo vašom členskom štáte v súvislosti s obchodovaním s ľuďmi?

Pracovné vykorisťovanie predstavuje jeden z problémov v oblasti obchodovania s ľuďmi v SR, na ktorý malo vplyv aj vypuknutie vojny na Ukrajine⁷¹.

Podľa každoročne publikovanej správy vlády USA – Trafficking in Person⁷² sú najväčšími problémami v SR, ktoré sa ukazovali už aj pred vojnou na Ukrajine:

- nedostatočná identifikácia obetí spomedzi cudzích štátnych príslušníkov,
- nízka citlivosť pracovníkov kľúčových profesií pri rozpoznávaní potenciálnych obetí obchodovania s ľuďmi,
- absencia cielenej práce a vzdelávania zraniteľných skupín v téme a prevencie obchodovania s ľuďmi,
- nízke tresty udeľované sudcami v prípadoch, ktoré sa dostanú pred súd
- tzv. „victim blaming“ – dokazovanie postavené iba na výpovedi obeť.

39. Ako sa tieto výzvy riešili/plánovali riešiť a existujú nejaké osvedčené postupy pri reakcii na výzvy?

V monitorovanom období bola vytvorená a publikovaná analýza zameraná na obchodovanie s ľuďmi za účelom pracovného vykorisťovania vs. zlé pracovné podmienky, ktorá obsahuje aj odporúčania, ktorými by sa SR mala zaoberať.⁷³ Medzi návrhy a námety ďalšieho postupu k zabezpečeniu zlepšenia súčasného stavu patria napr.:

- systematická práca v komunitách, zameraná na osvetu s cieľom predídienia stať sa obeťou;
- vybudovanie siete dôveryhodných kontaktných bodov v rámci komunít, ktoré by mohli identifikovať obeť obchodovania a nasmerovať v súlade s národným referenčným mechanizmom na pomáhajúce organizácie a políciu;
- zvyšovanie povedomia o obchodovaní s ľuďmi širokého spektra obyvateľov prostredníctvom informačných a osvetových kampaní, a to aj za využitia sociálnych sietí;
- realizácia preventívnych aktivít na základných školách (v posledných dvoch ročníkoch) a na stredných školách s ohľadom na vyššiu mieru zraniteľnosti a ovplyvniteľnosti detí;
- dôsledné preverenie všetkých relevantných skutočností zakladajúcich podozrenie zo spáchania trestného činu v súlade s ustanoveniami Trestného poriadku upravujúcimi postup pred začatím trestného stíhania a v zmysle zásady náležitého zistenia skutkového stavu veci v rozsahu nevyhnutnom na rozhodnutie podľa § 2 ods. 10 Trestného poriadku;
- dôsledné aplikovanie inštitútov trestného práva s cieľom uloženia adekvátneho trestu pre páchateľa v primeranej výške;
- využívanie § 251 a) Trestného zákona v aplikačnej praxi v adekvátnych prípadoch;
- pokračovanie v šírení osvetu a poskytovaní poradenstva ako zamestnávateľom, tak fyzickým osobám – zamestnancom, ktorými by sa zdôraznila potreba dodržiavania priaznivých pracovných podmienok a povinností vyplývajúcich z pracovnoprávných vzťahov zamestnancov vykonávajúcich

⁷⁰ Dostupné na <https://www.minv.sk/?informacne-centrum-na-boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi-a-prevenciu-kriminality> (citované 14. 9. 2023).

⁷¹ Situačná správa pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi v SR za rok 2022, Obchodovanie s ľuďmi za účelom pracovného vykorisťovania vs. zlé pracovné podmienky – analýza, dostupné na <https://www.minv.sk/?informacne-centrum-na-boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi-a-prevenciu-kriminality> (citované 7. 9. 2023).

⁷² Dostupné na <https://www.state.gov/reports/2022-trafficking-in-persons-report/slovakia/> (citované 7. 9. 2023).

⁷³ Dostupné na <https://www.minv.sk/?informacne-centrum-na-boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi-a-prevenciu-kriminality> (citované 14. 9. 2023).

prácu na území SR v zmysle Zákonníka práce a taktiež potreba dodržiavania predpisov upravujúcich legálnosť ich zamestnávania;

- rozšírenie osvetu pre štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí majú záujem pracovať na území SR o rodný či inak zrozumiteľný jazyk, prípadne do tejto osvetu zapojiť aj iné relevantné slovenské orgány či ju vhodným spôsobom preniesť aj za hranice SR do najčastejších krajín pôvodu týchto zamestnancov (napr. využitím mediálneho priestoru);
- scitlivovanie odborných profesijných skupín v súvislosti so zraniteľným postavením obetí v súlade s národnou a európskou legislatívou;
- realizácia špecializácie prokurátorov na úrovni krajských prokuratúr so zameraním na obchodovanie s ľuďmi;
- vykonávanie kontrol s osobitným dôrazom na zamestnávanie a pracovné podmienky cudzincov na slovenskom trhu práce;
- hľadanie riešení na zamedzenie zastretia pracovnoprávneho vzťahu;
- hľadanie riešení, ako postihovať subjekty, ktoré vykonávajú sprostredkovanie zamestnania za úhradu a agentúr dočasného zamestnávania pri ich úmyselnom zneužívaní klientov.

Mnohé z načrtnutých výziev sa odzrkadlili v novom strategickom dokumente na najbližších 5 rokov – Národnom programe boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2024-2028, súčasťou ktorého bude aj akčný plán. Jeho prípravou sa zaoberala aj expertná medzirezortná pracovná skupina na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a momentálne je v medzirezortnom pripomienkovom konaní. Jeho predloženie na rokovanie vlády sa plánuje do konca roka 2023. Návrh nového Národného programu sa dotýka aj problematiky odídencom z Ukrajiny.

* Výskumné obdobie je od 1. 1. 2023 do 1. 7. 2023.

KAPITOLA 4: ZÁVER

Po začatí vojny na Ukrajine 24. 2. 2022 SR veľmi rýchlo zareagovala na hromadný prílev ľudí utekajúcich pred vojnou. V podstate hneď v nasledujúcich dňoch SR prijala množstvo opatrení legislatívneho a nelegislatívneho charakteru, ktoré upravovali právny status a integráciu ľudí prichádzajúcich do SR a uľahčovali ich praktický život.

Dňa 26. 2. 2022 bol prijatý zákon č. 55/2022⁷⁴, ktorý novelizoval aj zákon č. 480/2002 o azyle a umožnil vyhlásenie poskytovania dočasného útočiska aj bez Rozhodnutia Rady EÚ. V súlade s uznesením vlády 144/2022 z 28. 2. 2022⁷⁵ sa v SR od 1. 3. 2022 začalo poskytovať dočasné útočisko na základe zákona č. 480/2002 o azyle⁷⁶.

Následne vláda SR⁷⁷ upravila poskytovanie dočasného útočiska podľa vykonávacieho rozhodnutia Rady (EÚ) 2022/382 zo 4. 3. 2022, ktorým sa konštatuje skutočnosť, že došlo k hromadnému prílevu vysídlených osôb z Ukrajiny v zmysle článku 5 smernice 2001/55/ES, a zavádza sa dočasná ochrana.

Dočasné útočisko je v SR momentálne vydávané v súlade so smernicou o dočasnej ochrane do 4. marca 2025. Ak je to potrebné, nový doklad s predĺženou platnosťou si odídenci môžu opätovne vytlačiť na základe online formulára dostupného na stránke MV SR. Stránka slúži aj na overenie platnosti dokladu.

V SR majú odídenci možnosť požiadať aj o iný druh pobytu, a to za predpokladu splnenia zákonom stanovených podmienok. Takisto majú možnosť požiadať aj o medzinárodnú ochranu. Po získaní pobytu resp. podaní žiadosti o medzinárodnú ochranu ich dočasné útočisko zaniká.

Ako výzva sa v tejto oblasti ukazuje monitorovanie pohybu osôb s udeleným dočasným útočiskom v rámci EÚ a mimo EÚ. SR čiastočne na tento účel využíva Registračnú platformu dočasného útočiska, avšak aj tá naráža na mnohé limity.

Samotné vycestovanie z územia SR, či už do inej krajiny EÚ, tretej krajiny, alebo späť na Ukrajinu, nemá vplyv na štatút dočasného útočiska. S ohľadom na trvalý návrat na Ukrajinu SR neimplementuje žiadne podporné mechanizmy.

V súlade so smernicou o dočasnej ochrane začala SR poskytovať aj všetky služby a práva, ktoré odídencom z nej vyplývajú, t.j. prístup k ubytovaniu, vzdelávaniu, k zdravotnej starostlivosti, sociálnej podpore a prístup na trh práce. Aj keď mnohé zavedené opatrenia reagovali na príchod odídencom z Ukrajiny v momentálnej situácii a uľahčili ich praktický život a prvotnú integráciu, s predĺžujúcim sa konfliktom by

⁷⁴ Dostupné na <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2022/55/20220226> (citované 12. 1. 2023).

⁷⁵ Dostupné na <https://rokovania.gov.sk/RVL/Resolution/19928/1> (citované 12. 1. 2023).

⁷⁶ § 29 ods. 2.

⁷⁷ Uznesenie vlády SR č. 185/2022 zo 16. 3. 2022 dostupné na <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/27034/1> (citované 16. 1. 2023).

bolo potrebné prijať stratégie a politiky dlhodobého riešenia situácie. Keďže značná časť odídencom naďalej ostáva na území SR, resp. v EÚ, opatrenia prijaté na začiatku konfliktu už nie sú postačujúce a dlhodobé zotrvanie odídencom prináša so sebou ďalšie nové výzvy.

Zo všeobecnejšieho hľadiska sa ako výzva v SR ukazuje zistenie presného počtu odídencom, ich pobytu, zamestnanosti, poberania dávok sociálnej podpory a zapojenia do vzdelávacieho procesu a s tým súvisiaca potreba prepojenia rôznych databáz a štatistik zodpovedných úradov a orgánov. Na základe toho by sa lepšie dali nastaviť aj ďalšie nástroje pomoci a integrácie ako aj prípadnej ochrany zraniteľných skupín⁷⁸.

Okrem pretrvávajúcich výziev v jednotlivých oblastiach opísaných v tejto štúdii je väčšina výziev spojená s dlhodobým pobytom odídencom z Ukrajiny v SR a s potrebou nastavenia relevantných politík. Mnohé výzvy, ktorým však SR čelí v tejto oblasti, nie sú spojené len s odídencom z Ukrajiny, ale predstavujú výzvy, ktoré sa dajú aplikovať aj na iných cudzincov. V niektorých oblastiach čelia obdobným výzvam aj samotní občania SR. V tejto súvislosti sa takouto výzvou všeobecného charakteru ukazuje absencia aktualizovanej národnej stratégie integrácie cudzincov, na ktorú by systematicky a celistvo nadväzovali politiky a aktivity jednotlivých rezortov.⁷⁹

V oblasti poskytovania ubytovania sú najväčšími spomínanými výzvami zabezpečenie dlhodobého ubytovania odídencom vzhľadom na pretrvávajúci konflikt a s tým súvisiaci nedostatok ubytovacích kapacít na dlhobehjšie ubytovanie a nízka dostupnosť nájomného sociálneho bývania v SR.

Prístup k primeranému a cenovo dostupnému bývaniu je kľúčovým faktorom úspešnej integrácie. Podmienky, v akých migranti bývajú, majú výrazný vplyv na možnosti ich zamestnania a vzdelávania.

V SR majú odídencom priamy prístup na trh práce bez potreby testu trhu práce, nemajú však možnosť podnikáť, čo predstavuje z dlhodobého hľadiska jednu z ďalších výziev pri inklúzii odídencom. Pri hľadaní zamestnania odídencom nepatria medzi oprávnené skupiny osôb, ktoré môžu byť zaradené do evidencie uchádzačov o zamestnanie a evidencie záujemcov o zamestnanie a využívať tak v plnom rozsahu služby poskytované úradmi práce. Absencia individuálneho kariérneho poradenstva predstavuje jednu z ďalších výziev v oblasti prístupu odídencom na trh práce. Odídencom v SR čelia aj fenoménu tzv. brain waste, keď v dôsledku ľahšej a rýchlejšej cesty k zamestnaniu prijali pozície s nižšou kvalifikáciou, ktoré nezodpovedajú ich vyššej kvalifikácii, čo predstavuje stratu potenciálu pre samotných odídencom, ale aj pre hostiteľskú spoločnosť. Ďalšiu výzvu, ktorá súvisí rovnako s prístupom na trh práce ako aj so vzdelávaním, predstavuje nedostatok kapacít v predškolských zariadeniach, ale aj v niektorých školských zariadeniach primárneho vzdelávania vo vybraných regiónoch. Školy čelia najmä výzvam spojeným s nedostatkom ukrajinsky hovoriaceho personálu a celkovo jazykovou bariérou, rozdielnosťou medzi slovenským a ukrajinským vzdelávacím systémom a s tým súvisiacej nedostatočnej informovanosti. Problémom sa ukazuje aj flexibilita pri voľbe vzdelávacieho prístupu zo strany odídencom (online ukrajinské vzdelávanie alebo slovenský školský systém). Celkovo majú školy obmedzené skúsenosti so vzdelávaním detí-cudzincov, absencia ucelenej a systematickej koncepcia inkluzívneho vzdelávania detí-cudzincov a adaptačný program po príchode na Slovensko.

Samostatnou oblasťou je jazykové vzdelávanie, kde chýba výučba slovenčiny ako cudzieho jazyka, jazykové vzdelávanie nie je inštitucionalizované a k dispozícii je len málo cenovo dostupných kurzov slovenského jazyka.

Jazyková bariéra a nedostatočná informovanosť predstavujú výzvu aj v oblasti poskytovania zdravotnej starostlivosti vrátane starostlivosti o duševné zdravie. Nedostatok personálu a administratívna náročnosť vykazovania zdravotníckych úkonov predstavujú takisto jednu z výziev v tejto oblasti.

Špecifickým problémom čelia najmä zraniteľné skupiny, ako sú osoby so zdravotným znevýhodnením alebo maloletí bez sprievodu.

SR prijala viacero opatrení na zabezpečenie podmienok pre zdravotne znevýhodnené osoby, avšak aj tu odídencom narážajú na problémy spojené s jazykovou bariérou alebo rôznymi administratívnymi úkonmi.

Odídencom sú skupinou, ktorá špecificky čelí hrozbe obchodovania s ľuďmi. V tejto oblasti SR spracovala informačné letáky, spustila kampane alebo vykonala viacero školení a tréningov.

Náhly príchod väčšieho množstva utečencov z Ukrajiny postavil SR ako aj krajiny EÚ výzve spojenej s potrebou rýchlej reakcie na danú situáciu. S pretrvávajúcim konfliktom je potrebné zadefinovať politiky a opatrenia štátu tak, aby reagovali na skutočnosť, že časť odídencom sa neplánuje na Ukrajinu vrátiť a nové opatrenia nastaviť tak, aby začlenenie utečencov z Ukrajiny bolo na prospech nielen im samotným, ale celej spoločnosti.

⁷⁸ Informácie aj od MD SR z 21. 8. 2023 a MŠVVaŠ SR z 4. 10. 2023.

⁷⁹ Informácie od MŠVVaŠ SR z 4. 10. 2023.